

Saimaan ammattikorkeakoulu

Tekniikka Lappeenranta
Rakentamisen koulutusohjelma
Tekniikan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Anne Taiponen

Työelämän ennakointitiedon hyödyntäminen ammatillisen koulutuksen koulutussuunnittelussa

Rakennusalan työelämälähtöisen koulutuksen suunnittelu ennakointitiedon pohjalta Ammattiopisto SAMledussa

Opinnäytetyö 2019

Tiivistelmä

Anne Taiponen

Työelämästä saatavan ennakointitiedon hyödyntäminen ammatillisen koulutuksen koulutussuunnittelussa. Rakennusalan työelämälähtöisen koulutuksen suunnittelu ennakointitiedon pohjalta Ammattiopisto SAMledussa, 68 sivua, 1 liite

Saimaan ammattikorkeakoulu

Tekniikan ylempi ammattikorkeakoulututkinto, Lappeenranta

Rakentamisen koulutusohjelma

Opinnäytetyö 2019

Ohjaajat: Kirsi Taivalantti, toimialajohtaja, tekniikka, Saimaan ammattikorkeakoulu, Jukka Mustonen, rehtori, Ammattiopisto SAMledu

Opinnäytetyön tilaajana oli Ammattiopisto SAMledu. Työn tavoitteena oli kehittää Ammattiopisto SAMledun käyttöön osaamis- ja työelämätarpeiden ennakointimalli. Mallissa hyödynnetään valtakunnallisesti ja alueellisesti tuotettua ennakointitietoa. Opinnäytetyössä tarkasteltiin rakennusalan ennakointitiedon hyödyntämistä ammatillisen koulutuksen koulutussuunnittelussa.

Ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteen uudistus astui voimaan 1.1.2018 alkaen. Ammatillisen koulutuksen lainsäädännön uudistuksen myötä koulutuksen järjestäjän ja elinkeinoelämän yhteistyö alueen osaamis- ja työelämätarpeiden ennakoinnissa korostuu. Koulutussisältöjä suunnitellaan ja toteutetaan aikaisempaa enemmän yrityksissä ja sisältöjä räätälöidään elinkeinoelämän tarpeista käsin. Tämän vuoksi ammatillisten oppilaitosten osaamisen ennakointiprosessista ja yhteistyöstä yritysten kanssa halutaan kehittää mahdollisimman joustava. Työn tavoitteena on luoda valtakunnallista ja maakunnallista ennakointitietoa hyödynnettävä prosessi, jota käytetään osana oppilaitoksessa tehtävää koulutusten ennakointi- ja suunnittelutyötä.

Opinnäytetyössä on kuvattu ammatillisen koulutuksen kehitysvaiheita sekä valtakunnallisia ja alueellisia ennakointitietoa tuottavia lähteitä. Lisäksi työssä on kuvattu tiedolla johtamisen menetelmiä ja ennakoinnin nykytilaa Ammattiopisto SAMledussa. Oppilaitoksen nykytilaa ja kehittämiskohteita selvitettiin kyselyn avulla. Kysely lähetettiin sähköpostilla Ammattiopisto SAMledun koulutuksen suunnittelusta vastaavalle henkilöstölle.

Opinnäytetyön tuloksena kehitetyn osaamisen ja työelämätarpeiden ennakointimallin tarkoituksena on ohjata koulutussuunnittelun ennakointityötä Ammattiopisto SAMledussa. Tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi haastattelututkimuksen perusteella nousivat ennakointityön toteuttamisen strategian laatiminen, asiakkuudenhallintajärjestelmän kehittäminen ja yritysten kanssa yhteistyötä tekevien henkilöiden työnkuvien selkeyttäminen.

Avainsanat: osaamisen ennakointi, koulutuksen ennakointi, ammatillinen koulutus, tiedolla johtaminen

Abstract

Anne Taiponen

Use of foresight information from working life on vocational education for educational planning. Planning of working-based education in the construction industry at SAMledu Vocational College. 68 Pages, 1 Appendice

Saimaa University of Applied Sciences

Engineering Master's degree Lappeenranta

Degree Programme in Building Construction

Master's Thesis 2019

Instructor(s): Ms Kirsi Taivalantti, Director of the Technology, Saimaa University of Applied Sciences. Mr Jukka Mustonen Principal, SAMledu Vocational College

The work was commissioned by SAMledu Vocational College. The purpose of the study was to develop model for foresight skills and working life needs for SAMledu Vocational College. The model utilizes nationally and regionally produced forecasting data. The objective of the study was the utilization of construction foresight information in vocational education and training planning. The study reviewed the use of building foresight knowledge in vocational education and training planning.

Vocational education and training reform came into effect from first of January 2018. Vocational education and training law reform emphasizes co-operation between education and training providers and the anticipation of skills and employment needs in the region. Educational content is planned and implemented more in companies and content is tailored to business needs. The aim of this work is to create a national and local foresight process that is used as part of the educational foresight and planning work in the vocational college.

In the study has described the development phases of vocational training as well as sources of national and regional foresight information. In addition, the study has described the knowledge of management methods and the current state of foresight in Vocational College SAMledu. The questionnaire survey was used to find out the current situation and development of the college. The questionnaire was sent by e-mail to the personnel who are responsible for the education planning at SAMledu Vocational College.

The purpose of the model, which is the result of this thesis, is to guide the foresight work in education planning at the SAMledu Vocational College. According to the interview study, the most important development targets was improving a strategy for implementation of foresight work, developing a customer relationship management system and clarify the responsibilities of SAMledu's personnel who work with companies.

Keywords: competence anticipating, education foresight, vocational education, knowledge management

Sisällys

1	Johdanto.....	5
2	Työn tavoite ja toteutus.....	9
3	Ammatillinen koulutuksen kehittyminen Suomessa	12
3.1	Ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyys ja osaamistarpeiden ennakointi.....	15
3.2	Lainsäädännön muutoksen vaikutukset ammatillisen koulutuksen toteuttamiseen ja työelämälähtöisyyteen.....	19
4	Osaamisen ja työelämätarpeen ennakointi.....	20
4.1	Kansainvälinen ennakointityö	22
4.2	Valtakunnallinen ennakointityö	23
4.3	Maakunnallinen ennakointityö.....	27
4.4	Verkossa tarjolla olevat ennakointityökalut	29
5	Etelä-Savon alueelliset kehitysnäkymät ja ennakointityö	30
6	Ennakointi rakennusosalalla	32
7	Tietojohtaminen osaamistarpeiden ennakoinnissa	34
7.1	Tietojohtaminen	37
7.2	Tietojohtaminen Ammattiopisto SAMledussa	38
8	Ennakoititiedon hyödyntäminen koulutuksen suunnittelussa	39
8.1	Osaamisen ennakointityön nykytila Ammattiopisto SAMledussa.....	39
8.2	Osaamisen ennakoititiedon hyödyntäminen Ammattiopisto SAMledun rakentamisen koulutuksissa	41
8.3	Ennakointityön nykytilan arviointi kyselytutkimuksen perusteella.....	43
8.3.1	Kyselytutkimuksen tulosten analysointi	43
8.3.2	Kehitysehdotukset	52
9	Yhteenveto ja pohdinta	58
	Lähteet.....	69

Liitteet

- Liite 1 Johdon itsearviointikysely

1 Johdanto

Tulevaisuuden työelämän jo nyt osittain olemassa olevat haasteet, kuten globaali markkinatalous, verkostoituminen, väestön ikääntyminen, koulutettavan ikäluokan pieneneminen sekä tiedon jatkuva lisääntyminen ja reaaliaikaistuminen vaikuttavat tulevaisuudessa entistä enemmän koulutuksen sisältöihin. Ne haastavat koulutuksen järjestäjiä ennakoimaan työelämän osaamistarpeita aikaisempaa joustavammin ja nopeammin. Työntekijöiden tehtävänkuvat ja ammattisisällöt muuttuvat. Yhteen työpaikkaan tai tehtävään sidottu osaaminen ei tulevaisuudessa riitä vaan koulutuksen järjestäjän on tarjottava tulevaisuudessa opiskelijoilleen sekä laaja perusosaaminen että joustavat lisä- ja täydennyskoulutusmahdollisuudet, jotta työntekijän työskentely vaihtelevissa työtehtävissä mahdollistuu jatkossakin. (Haltia ym. 2011, 6)

Suomi on perinteisesti pärjännyt kaikissa merkittävimmissä osaamisen ja koulutuksen vertailuissa. Viime vuosina suomalaisen osaamisen taso ja sijoitukset ovat kuitenkin kääntyneet laskuun esimerkiksi Pisa-tutkimuksen valossa. Nuorten ikäluokkien perustaidot ovat lähteneet laskuun, mikä vaikuttaa merkittävästi Suomen mahdollisuuksiin rakentaa korkeaa osaamista. Näyttää siltä, että suomalainen koulutustason kasvu pysähtyy ja vuonna 2030 Suomi sijoittuu kansainvälisessä vertailussa OECD-maiden ja Euroopan maiden kanssa niiden keskivaiheille. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 20)

Osaamisen pohjan heikkenemisen syinä pidetään opiskelijoiden osallisuuden, elämänhallinnan sekä hyvinvoinnin puutteita, joilla on vaikutus huonoon opiskelumotivaatioon sekä koulutusuralta putoamiseen. Uusien oppimisympäristöjen ja pedagogiikan käyttöönotto sekä digitaalisuuden hyödyntäminen opetuksessa on otettu käyttöön hitaasti ja epätasaisesti eri oppilaitoksissa. Koulutuksen ennakointiin aiheuttaa haastetta se, että työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät kohta. Vaikka Suomen työllisyysaste on muihin EU-maihin verrattuna suhteellisen hyvä, työllisyysastetta ovat heikentäneet muun muassa pitkät opiskeluajat, aikainen eläköityminen sekä suuret opiskelijamäärät matalasuhdanteen aikana. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 21)

Osaamis- ja työelämätarpeiden ennakointityön merkityksellisyys korostuu Suomessa muiden muassa siksi, että väestön ikääntyminen ja ikärakenteen muuttuminen pakottavat erilaisten resurssien aikaisempaa parempaan kohdentamiseen. Työmarkkinoilta poistuvien määrä ylittää Suomessa työmarkkinoille tulevien määrän noin 10 000 henkilöllä vuosina 2010–2030. (Kallberg & Hallila 2007, 24)

Tilastokeskuksen laatiman väestöennusteen mukaan alle 15-vuotiaiden nuorten määrä tulee Suomessa olemaan vuonna 2030 olemaan noin 760 000, mikäli syntyvyys kestää nykyisellä tasolla. 2050-luvulle mentäessä nuorten määrä laskee alle 700 000:en. Alle 15-vuotiaiden määrä on ollut näin alhainen viimeksi 1870-luvulla, jolloin Suomen väkiluku oli alle kaksi miljoonaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019b, 41)

Etelä-Savon maakunnassa työllistymisen ja osaamisen ennakkoinnin suurimmat haasteet liittyvät alueen matkailun ja kansainvälistymisen kehittämisen ennakkointiin sekä työvoiman tarjonnan ja kysynnän kohtaantoon. Alueen väestö vähenee työikäisen väestön siirtyessä talouskasvun perässä kasvualueille. Alueelle jäävien asukkaiden iäkkäiden asukkaiden osuus kasvaa, joka vaikuttaa työikäisen väestön saatavuuteen. Alueen yritysten investointien vähyyden, yritystoiminnan jatkajien puute ja supistuvat paikallismarkkinat tuovat haasteita alueen osaamis- ja työllistymismarkkinoille. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018, 193)

Etelä-Savo ennakoi-sivustolla ylläpidetään ajantasaista tilannekuvaa Etelä-Savon maakunnan kehityksestä ja ennakoidaan maakunnan kehitystä trendien ja kehityskulkujen valossa. Sivuston työllisyyden tilannekuva-arvion mukaan Etelä-Savon alueen työllisyys on kääntynyt vuoden 2018 aikana laskuun. Vuoden lopussa maakunnan työttömyysaste oli 10,9 prosenttia. Miesten osuus työttömistä työnhakijoista oli kolmetoista prosenttia ja naisten yhdeksän prosenttia. Alle kaksikymmentäviisivuotiaiden työttömyysaste oli viisitoista prosenttia. Työttömien määrä oli vähentynyt noin tuhannella hengellä edelliseen vuoteen verrattuna. Samanaikaisesti Etelä-Savon Työ- ja elinkeinopalveluiden kautta haettavana oli yli tuhat avointa työpaikkaa.

Etelä-Savo ennakoi internetsivustolle kootun Tilastokeskuksen väkilukutilaston mukaan Etelä-Savon väkiluku oli vuonna 2018 144 615 henkeä. Väestö on vähentynyt viime vuosien aikana noin tuhannen hengen vuosivauhdilla. Väestönmuutoksen negatiivinen kehitys selittyy 2000-luvun alkuvuodesta lähtien luonnollisella väestönmuutoksella eli kuolleiden määrä maakunnassa on syntyvyyttä suurempi. Vuoden 2018 aikana myös muuttotappio on kääntynyt negatiiviseksi. Etelä-Savo ennakoi-sivustolle kootun tilaston mukaan erityisesti Savonlinnan kaupungin alueella muuttotappio on ollut viime vuosina suurta. Maahanmuutto tuo maakunnan väestönkehitykseen positiivisen lisäyksen, mutta ulkomaalaisten osuus maakunnan väestöstä on yhä vähäinen. Maahanmuuttajien riittävästä koututtamisesta alueelle ei olla vielä onnistuttu riittävän hyvin.

Uusien teknologioiden käyttöönotto vaikuttaa merkittävästi osaamistarpeiden ennakointityöhön. Teknologian kehittyminen lisää työntekijöiden osaamistasoa ja kasvattaa uusien tekijöiden määrää. Mitä nopeammin teknologia eri aloilla kehittyy, sitä nopeammin osaamista on päivitettävä, jotta työelämä pystyy hyödyntämään teknologian tuomat edut. Samanaikaisesti teknologian kehittyminen vaikuttaa ihmisten työnkuviin. Manuaalisten ja fyysisten työtehtävien automatisoitumisen myötä työtehtävissä korostuvat kognitiiviset ja sosiaaliset taidot. (Sitra 2019, 13)

Tietotekniikan kehittyminen muuttaa työn sisältöjä. Aikaisemmin tietokoneet ovat korvanneet työelämässä yksinkertaisempia, helposti tietokoneilla ohjelmitavia rutiinitehtäviä. Tulevaisuudessa yhä monimutkaisemmat työtehtävät voidaan automatisoida ja siirtää tietokoneilla tehtäviksi. Teknologian kehittymisen ei kuitenkaan voida suoraan katsoa vähentävän työntekijöiden tarvetta vaan se luo uusia tarpeita ja muuttaa työn sisältöä. Tällöin koulutuksen merkitys kasvaa työntekijöiden tietojen ja kykyjen lisäämisessä. (Frey & Osborne 2013, 3-4, 15)

Opinnäytetyössä keskitytään rakennusalan osaamis- ja työelämätarpeiden ennakointiin ja aikaisempaa tiiviimmän yhteistyöverkoston kehittämiseen. Rakennusala on kausiluonteista ja työttömyysaste vaihtelee suuresti suhdanteiden sekä vuodenaikojen mukaan. Alalle tyypillistä on myös niin kutsuttu rakenteellinen työttömyys ja alueelliset työvoimatarpeen erot, jonka vuoksi alan työvoiman enna-

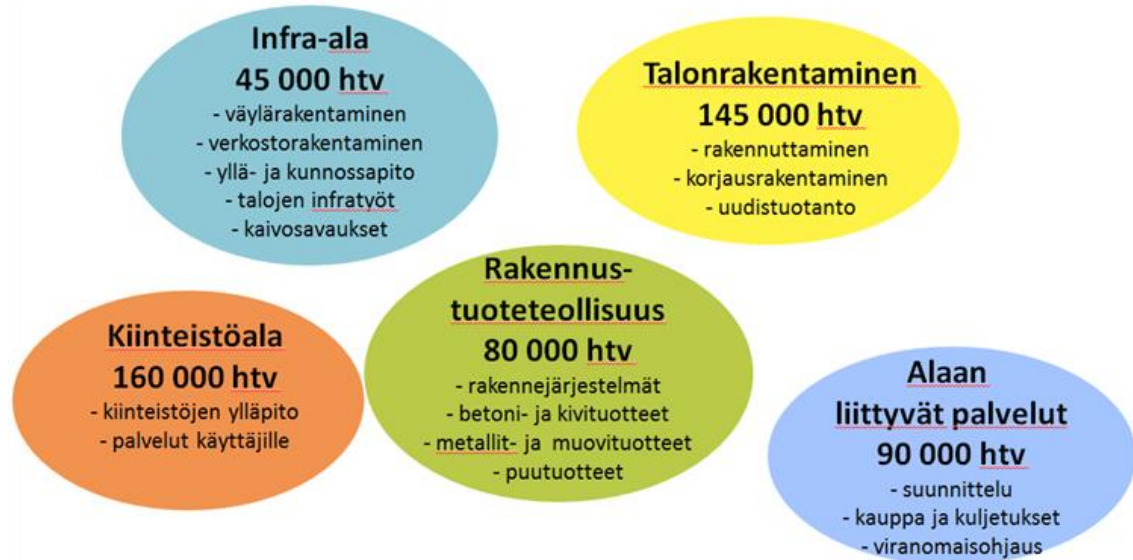
kointi on haasteellista. Osaamis- ja lisäkoulutustarpeiden ennakkoinnissa alueellisilla toimijoiden ja oppilaitoksen välisellä jatkuvalla yhteistyöllä voidaan alueellisia osaamistarpeita ennakoida paremmin ja kouluttaa yrityksiin työvoimaa, joka vastaa alueen yritysten tarpeisiin.

Rakennusteollisuus RT ry on rakennusalan yritysten elinkeinopoliittisten, teknisten ja työmarkkina-asioiden edusvalvoja. Rakennusteollisuus RT:n internetsivustollaan julkaiseman, Tilastokeskuksen vuoden 2019 tilastotietoihin perustuvan aineiston mukaan rakennusklusteri, johon lasketaan rakentaminen ja kiinteistönpitotehtävät, on suurin työllistäjä Suomessa.

Rakennusteollisuus RT:n internetsivustolla julkaiseman tiedon mukaan rakennusala eli rakentaminen ja rakennustuoteteollisuus työllistävät yhteensä noin 250 000 henkeä. Luvussa ovat mukana talonrakennusalan, infrarakentamisen ja rakentamiseen liittyvän erikoisurakoinnin työntekijät, toimihenkilöt sekä yrittäjät. Rakentamisessa ja kiinteistönpidossa sekä niihin liittyvissä työtehtävissä toimivia on yhteensä noin 520 000 henkilöä. Ulkomaalaisten työntekijöiden osuus työvoimasta nykyisin merkittävä. Tiedot Rakennusteollisuus RT:n internetsivustolle kootaan Macrobond-analysointityökalun avulla ja ne perustuvat Tilastokeskuksen ja muiden luotettavien lähteiden tuottamaan dataan. Rakennusteollisuus RT:n sivustolla julkaistavat tiedot ovat ajantasaisia ja niitä päivitetään jatkuvasti.

Rakennusteollisuus RT:n sivustollaan huhtikuussa 2019 julkaiseman kuvan 1 mukaisesti rakennusalan työllistää yli 500 000 henkilötyövuotta. Tiedot perustuvat Tilastokeskuksen ja VTT tuottamiin tilastotietoihin. Kuvassa 1 on esitetty työntekijöiden määrän jakautuminen eri toimialojen kesken.

Rakennusalan työllisyys

Lähde: Tilastokeskus ja VTT

Rakennusteollisuus

23.4.2019

Kuva 1. Rakennusalan työllisyys. (Rakennusteollisuus RT 23.4.2019. Perustuu Tilastokeskuksen ja VTT:n keräämiin tietoihin)

Tulevaisuudessa hyvien, uusien työpaikkojen luomiseksi sekä työmarkkinoiden toimivuuden turvaamiseksi työelämältä ja koulutuksen järjestäjiltä vaaditaan tehokasta ja hyvää osaamis- ja työelämätarpeiden ennakoititiedon hyödyntämistä. Sen lisäksi aiempaa voimakkaampaa työelämän kehittämiseen osallistumista koko työuran ajan sekä lisää työperäistä maahanmuuttoa alueellisen kohtaantohaasteen välttämiseksi. (Pentikäinen 2014, 12)

2 Työn tavoite ja toteutus

Opinnäytetyön tilaajana toimivat ammatillista tutkintokoulutusta järjestävä Ammattiopisto SAMledu sekä työelämän lisä- ja täydennyskoulutuksia tarjoava Sami-Palvelut Oy. Ammatillisen koulutuksen lakiuudistuksen myötä osaamisen ja ammattitaidon ennakoinnista on muodostunut yhä keskeisempi osa ammatillisen koulutuksen suunnittelu- ja työelämäyhteistyötä.

Ammatillinen koulutus on osaltaan tukemassa talouden uudistumista ja uusien työpaikkojen ja yritysten syntymistä. Sen tehtävänä on olla tukemassa yksilöitä

elämänkaaren eri vaiheissa sekä elinkeinoelämää työuran muutostilanteissa. Ammatillisen koulutuksen tehtävänä on tukea yritysten ja työpaikkojen toimintaa ja palveluita niiden muutos- ja uudistustilanteissa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019b, 47)

Ennakointityön tehtävänä on tuottaa koulutuksen järjestäjälle sekä laadullista että määrällistä ennakointitietoa alueen osaamis- ja työelämätarpeista. Laadullinen osaamistarpeiden ennakointitieto tuottaa oppilaitokselle tietoa tulevaisuuden osaamistarpeista, osaamisen painopisteiden muutoksista sekä kokonaan uusista osaamisalueista ja osaamiskokonaisuuksista. Määrällisessä ennakointityössä tuotetaan oppilaitoksen käyttöön tietoa koulutustarpeiden ennakoinnista, kuten tulevaisuuden aloituspaikkamääristä. (Leveälahti ym. 2009, 5)

Opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa eri tietolähteet, joiden avulla oppilaitoksen on mahdollista saada luotettavaa ennakointitietoa kansallisista ja alueellisista osaamis- ja työelämätarpeista. Lisäksi työssä kartoitetaan oppilaitoksen ennakointityön nykytilaa sekä kehitetään toimivia työvälineitä joustavan, nopean ja luotettavan ennakoinnin toteuttamiseen.

Opinnäytetyö toteutetaan laadullisia menetelmiä, kuten aineiston keruuta ja puolistrukturoitua, sähköpostitse toteutettua haastattelua käyttäen. Opinnäytetyön viitekehys muodostuu ammatillisen koulutuksen osaamis- ja työelämälähtöisyyden kehittymiskuvauksesta sekä katsauksesta osaamisen ennakointityön nykytoteutukseen valtakunnallisella, maakunnallisella ja alueellisella tasolla. Osaamisen ja työvoimatarpeen ennakoinnin tulee perustua tietoon, jolloin sitä voidaan hyödyntää luotettavasti organisaation johtamisessa ja koulutustuotteiden suunnittelussa. Ajantasaisen tiedon keräämiseen ja analysointiin hyödynnetään oppilaitoksessa jo käytössä olevaa tiedolla johtamisen mallia ja työkaluja.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa kuvataan ammatillisen koulutuksen kehittymistä työelämälähtöisyyden näkökulmasta. Lisäksi työssä kuvataan tiedolla johtamisen periaatteita sekä osaamisen ja työelämätarpeiden ennakointimenetelmiä kansainvälisellä, valtakunnallisella ja alueellisella tasolla.

Valitun teoreettisen viitekehysten perusteella on valittu opinnäytetyössä käytettävä aineisto. Laadullisessa tutkimuksessa yleisimpiä aineiston keruumenetelmiä

ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisista dokumenteista kerätty tieto (Tuomi & Sarajärvi 2018, 72). Tässä opinnäytetyössä aineistonkeruumenetelmistä on käytetty kirjallisia lähteistä ja internetlähteitä sekä puolistrukturoitua kyselyä.

Ammattiopisto SAMledun ennakointityön nykytilan kartoittamiseksi ja ennakointimallin kehittämiseksi on laadittu ammattiopiston esimiehille sähköinen lomakekysely, jonka vastausten perusteella ennakointityön nykytilaa ja kehitystarpeita analysoidaan.

Opinnäytetyön analyysin muoto on teorialähtöinen. Teorialähtöinen analyysi on luonnontieteellisen tutkimuksen perinteinen analyysimalli. Analyysi nojaa johonkin tiettyyn malliin tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. Aineiston analyysiä ohjaa valmis aikaisemman tiedon perusteella luotu malli, jota testataan uudessa kontekstissa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 93). Kyselytutkimuksen vastausten sekä kartoitettavien ennakkoinnin toteutusmahdollisuuksien pohjalta Ammattiopisto SAMledulle laaditaan toteutusmalli sekä ehdotus ennakointityön kehittämiseksi.

Teoreettisesti tutkimus rajataan koskemaan ennakointi- ja osaamistarpeiden kehittämistä rakentamisen toimialalla. Teoriaosuuden pääteemana on osaamis- ja työelämätarpeen ennakointimenetelmien kartoittaminen sekä tiedolla johtamisen työkalujen hyödyntäminen koulutuksen järjestäjän ennakointityössä.

Ennakointitiedon keräämisessä ja alueellisen tilanteen kuvaamisessa keskitytään rakennusalan tilanteen kartoittamiseen. Rakennusosalalle tyypillistä ovat suuret alueelliset sekä eri vuodenaikojen väliset suhdannevaihtelut. Tilanne eri toimialojen välillä vaihtelee tämän vuoksi suuresti ja työvoimatarpeen ennakkoinnin merkitys sekä koulutuksen järjestäjän reagointinopeus alalla tapahtuviin muutoksiin vaihtelee alueittain. Opinnäytetyössä kehitettävä toimintamalli on kuitenkin monistettavissa eri koulutusalojen käyttöön huomioimalla kunkin alan ennakointitarpeet ja koulutuksen suunnittelussa hyödynnettävä ennakointitieto sekä käytettävän tiedon luotettavuus.

3 Ammatillinen koulutuksen kehittyminen Suomessa

Ensimmäinen ammattikoulu perustettiin Helsinkiin vuonna 1899. Ammattikoulun tehtävänä oli vastata käytännön työtaitojen sekä työläisten kasvatus- ja sivistystehtävästä. Koulutuksen kehittymisen taustalla olivat Suomen väestönkasvu, kaupungistuminen ja sen myötä muuttoliike kaupunkeihin, kuten Helsinki, Vaasa, Porvoo ja Viipuri. Lisäksi teollisuuden ja kaupan kehittyminen asettivat kaupunkien koulutustarpeen uuteen tilanteeseen. (Laukia 2013, 7–9)

Ammattikoulun tavoitteena oli tarjota kasvavien kaupunkien nuorille mielekästä tekemistä ja työelämävalmiuksia kehittyvän teollisuuden tarpeisiin. Vaikutteita ammatillisen koulutuksen toteuttamiseen haettiin Saksasta ja muista Pohjoismaista. Kehitys myötäili eurooppalaista liberalistista liikettä. Helsingistä ammattikoulutus laajeni myös muihin kaupunkeihin ja 1900-luvun alusta lähtien tarjolla olevia elinkeinoja voitiin opiskella ammatillisessa koulutuksessa ja koulutus laajeni noin kahteen sataan oppilaitokseen ympäri Suomea. (Kettunen & Simola 2012, 182)

Vuonna 1920 annettiin valtioneuvoston asetus ammatteihin valmistavasta koulutuksesta. Asetuksessa säädettiin neljästä ammatillisen koulutuksen muodosta; ammatilliseen koulutukseen valmentavasta koulusta, ammattikoulusta, yleisistä ammattikouluista sekä ammattioppilaskoulusta. (Laukia 2013, 91–92)

1920-luvulle saakka ammatillisten oppilaitosten väliset opetussuunnitelmien erot olivat suuria. Lisäksi koulutus ei ollut kaikilta osin työelämälähtöistä. 1920-luvun aikana opetussisältöjä pyrittiin yhdenmukaistamaan ja käytännön opetusta lisättiin noin puoleen opetusohjelmasta. Samanaikaisesti teoreettisia opintoja vähennettiin. (Laukia 2013, 105)

Vuonna 1921 säädettiin myös laki oppivelvollisuudesta, joka toi kaikki 7–13 -vuotiaat lapset kansakoulun piiriin. Lisäksi laki velvoitti lapset osallistumaan kansakoulun kahden jatkovuoden opintoihin, ellei hän jatkanut muihin opintoihin. Lakiuudistus lisäsi koulujen välistä kilpailua jatkovuoden ja ammatillisten oppilaitosten oppilaista. (Laukia 2013, 105)

Vuonna 1923 säädettiin oppisopimuslaki, jonka jälkeen oppisopimusten määrä alkoi hiljalleen kasvaa. 1920–1930-luvuilla oppisopimuksen merkitys suhteessa ammatilliseen koulutukseen kuitenkin väheni. Suomen poliittiset koulutukselliset tavoitteet sekä ammattiliitot tukivat koulumuotoisen ammatillisen koulutuksen kehittämistä. (Laukia 2013, 137)

Vuonna 1939 tehdyssä lakimuutoksessa ammattiin valmistavasta koulutuksesta siirryttiin valmistavaan ammattikoulutukseen. Laki kokosi 1920-luvulla säädetyt ammatillista koulutusta antavat tahot saman lainsäädännön alle. Ammattioppilaitokset saattoivat vieläkin olla valtion, kunnan, yhteisöjen tai yksityisten omistamia. (Laukia 2013, 164)

Uusi laki takasi oppilaitoksille valtionavun perustamis- ja ylläpitokuluihin. Ammattikouluasetuksen voimaantulo lykkääntyi Neuvostoliittoa vastaan käydyn sodan ajaksi ja asetus sai lain vasta vuonna 1942. (Laukia 2013, 164–165)

1940–1950-luvuilla opiskelu keskikoulussa oli vähävaraisten perheiden lapsille taloudellisesti mahdotonta. Ammatillisten oppilaitosten määrän kasvu mahdollisti yhä useamman nuoren opiskelun. Ammatillisiin kouluihin hakeutui usein enemmän hakijoita kuin kouluihin voitiin ottaa opiskelijoita. (Laukia 2013, 187)

Ammattikoulutuksen kehittyminen vastasi 1950-luvun teollistuvan Suomen tuotantoelämän työelämälle asettamiin vaatimuksiin. Tekniikan koettiin kehittyvän nopeasti ja muuttuneen niin kiireiseksi, ettei ammatin oppimista vain työpaikalla nähty enää mahdolliseksi. Suomessa rakennettiin suurille ikäluokille kansakouluja, joista myös oppikouluihin ja yliopistoihin siirtyi opiskelijoita aikaisempaa enemmän. Ammatillisen koulutuksen laajeneminen toi vaihtoehdon jatkokoulutautumiseen oppikoulun ja yliopistokoulutuksen rinnalle. Ammattikoulujen määrä kasvoi 1960-luvulle tultaessa jo yli viiteensataan oppilaitokseen. (Kettunen & Simola 2012, 182)

Lakiuudistus uudisti ammatillisen koulutuksen rahoituksen ja velvoitti kuntia perustamaan ammattikouluja tai osallistumaan ammatillisen koulutuksen rahoitukseen. Lain myötä ammatillisten oppilaitosten määrä kasvoi voimakkaasti. Samanaikaisesti astui voimaan uusi kansakoululaki, joka lakkautti aiemmin toimineet kansakoulun jatkoluokat. Lakiuudistukset vaikuttivat siihen, että ammattikoulusta

muodostui toinen vaihtoehtoinen väylä oppivelvollisuuskoulun jälkeiseen jatkokoulutukseen. (Laukia 2013, 223–229)

1970- ja 1980-luvuilla toteutetun keskiasteen uudistushankkeen tavoitteena oli tasa-arvoistaa peruskoulun jälkeen lukion ja ammattikoulun opiskelijoiden jatko-opintomahdollisuudet. Uudistushankkeessa yleissivistävä koulutus määriteltiin osaksi ammatillista koulutusta. (Kettunen & Simola 2012, 33)

Ennen peruskoulun ja toisen asteen uudistusta yleissivistävä koulutus jakoi peruskoulusta valmistuneet eri tasoille niin, että kansakoulun puolelta valmistuneet oppilaat jatkoivat ammattikouluun. Keskikoulun käyneillä oli mahdollisuus jatkaa opistoasteelle ja lukion suorittaneilla oli mahdollisuus siirtyä korkea asteen opintoihin. Näiden umpiperien poistaminen vaati koko keskiasteen koulutuksen uudistamista. (Kettunen & Simola 2012, 186)

1980-luvun aikana toteutetussa uudistuksessa ammatillinen koulutus keskitettiin satojen erillisten linjojen sijaan parinkymmenen peruslinjan varaan. Keskitämisen tarkoituksena oli osoittaa kaikille ammattinimikkeille koulutusväylä. Ammatillisen koulutuksen jälkeen opiskelijalle avattiin mahdollisuus siirtyä jatko-opintoihin opintoasteelle, josta edelleen mahdollistettiin väylä lähinnä saman alan korkeakouluopintoihin. Vuonna 1987 säädetty laki ammatillisista oppilaitoksista liitti ammatillisen koulutuksen osaksi muuta suomalaista koulujärjestelmää. (Kettunen & Simola 2012, 187)

Kolmivuotinen koulutus antoi ammatillisen koulutuksen suorittaneille opiskelijoille yleisen jatko-opintokelpoisuuden ja kaksivuotisen koulutuksen suorittaneet pysyivät hakeutumaan alan jatkokoulutukseen (Laukia 2013, 286-287). Suomalainen, oppilaitosmallinen ammatillinen koulutus erottautui eurooppalaisesta mallista, joissa ammatillista koulutusta annettiin enemmän työelämässä. (Brunila ym. 2013. 19)

Kolmivuotisen ammatillisen koulutuksen tärkeäksi osaksi muodostui työssäoppiminen. Opetushallituksen laatimat opetussuunnitelmat laadittiin yhteistyössä elinkeinoelämän ja työelämän edustajien kanssa. Vuonna 2010 julkaistuissa uu-

sisä tutkinnon perusteissa työelämän näkemys ammattitaitoon kohdennettavista ammattitaitovaatimuksista olivat entistä tärkeämmässä asemassa opetussuunnitelmia laadittaessa. (Brunila ym. 2013, 21)

3.1 Ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyys ja osaamistarpeiden ennakointi

Ammatillisen koulutuksen suunnittelun lähtökohtana on 1940-luvulta lähtien ollut työelämälähtöisyys. Työvoiman tarvetta on pyritty arvioimaan teollisuudesta saatavien tietojen perusteella. Koulutuksen ennakkoinnin ja suunnittelun pohjatietoina käytettiin yhdysvaltalaisen John Maynard Keynesin yhteiskunnan toimintojen kokonaisvaltaisen suunnittelumallin mukaisesti väestötietoja sekä elinkeinoelämän kehittymisnäkyviä. (Laukia 2013, 230)

Koulutus alettiin nähdä investointina yhteiskunnan kehittämiseksi. Koulutuksen tehtävänä oli tuottaa työvoimaa elinkeinoelämän tarpeisiin ja taloudellisen kasvun turvaamiseen. Lisäksi tavoitteeksi asetettiin koko ikäluokan kouluttaminen ja työllisyyden turvaaminen. (Laukia 2013, 231)

Ammattikouluihin perustettiin neuvottelukuntia, joiden koostuivat työelämän ja koulutuksen edustajista. Neuvottelukuntien tehtävänä oli valvoa ammattikoulutuksen työelämälähtöisyyttä. Niiden toiminnasta ja tehtävästä määrättiin oppilaitosten johtosäännöissä. (Laukia 2013, 223-229)

Koulutukselle asetettiin myös aluepoliittisia tehtäviä, kuten väestön sitouttamista omalle paikkakunnalleen ja siten hidastaa väestön siirtymistä kasvukeskuksiin. Koulutuksen suunnittelussa hyödynnettiin laskelmia opiskelijamäärien suhteessa alueen työvoimatarpeeseen. (Laukia 2013, 226)

1960-luvulla koulutus alettiin nähdä mahdollisuutena maaseudun nuorille. Maaseudulla työvoiman tarjonta oli suurta viljelytoiminnan vähenemisen ja suuren syntyvyyden seurauksena. Viljelijöiden määrä laski 1960-luvun aikana noin puoleen aikaisemmasta. Tämä lisäsi nuorten koulutettavien lisäksi myös aikuisväestön koulutustarvetta maanviljelijöiden siirtyessä teollisuuden ja palvelujen työte-

täviin. 1980-luvun aikana ammatillisen koulutuksen aluepoliittinen painotus väheni ja koulutustehtävän lisäksi myös työelämän kehittämistehtävänä. (Laukia 2013, 233–236)

Ammatillisen koulutuksen ennakointia alettiin 1970-luvulla suunnitella valtioneuvoston asettamassa koulutussuunnittelun neuvottelukunnassa. Valtioneuvosto hyväksyi vuoteen 1997 saakka lääneittäin ammatillisen koulutuksen aloituspaikkamäärät. (Kettunen & Simola 2012, 192)

1990-luvulla kuntalainsäädännön yhteydessä kuntien ja kuntayhtymien päätätävältä aloituspaikkojen suhteen lisättiin. Opetusministeriön tehtäväksi jäi määrittellä koulutuksenjärjestäjän koulutustehtävä, opiskelijoille tarjottavat alat sekä opiskelijoiden enimmäismäärät. Kunta jakoi aloituspaikat ja tarjottavat alat alueen oppilaitosten kesken (Kettunen & Simola 2012, 193). Keskiasteen koulutusuudistuksen tavoitteina oli ammatillisen koulutuksen mahdollistaminen kaikille sekä ammatillisen koulutuksen kehittäminen niin, että se vastasi aikaisempaa paremmin sekä laadullisesti että määrällisesti työelämän tarpeisiin. (Laukia 2013, 227)

2000-luvulla koulutuksen määrällisen arvioinnin pohjana käytettiin ennusteita työllisten määrän kehityksestä toimialoittain. Aloituspaikkoja arvioitaessa alettiin puhua koulutus- ja osaamistarpeiden ennakoinnista koulutussuunnittelun sijaan. (Kettunen & Simola 2012, 193)

1990-luvun lopulla toisen asteen ammatillisen koulutuksen tutkintorakennetta uudistettiin muuttamalla ammatillinen koulutus kaksivuotisesta kolmivuotiseksi. Samalla opiskelujen aikaista työssäoppimista lisättiin ja opintoihin sisällytettiin pakollinen vähintään puolen vuoden työssäoppimisjakso. Työssäoppimisen uskottiin lisäävän työelämän ja oppilaitosten välistä yhteistyötä aikaisempaa enemmän. Työssäoppimisen lisäämisen lisäksi tutkintojen suorittamista uudistettiin ottamalla käyttöön näyttöihin perustuva ammattitaidon osoittaminen. (Kettunen & Simola 2012, 194-195)

Näyttöjen periaatteena oli aikuisväestön ammattitaidon hankkimistavasta ja aikaisemmasta koulutuksesta riippumaton tapa suorittaa ammatilliset opinnot. Näyttöjen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin osallistuivat työntekijä, työnantaja ja oppilaitos yhteistyössä. (Kettunen & Simola 2012, 194–195)

Ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyyttä pyrittiin Suomessa parantamaan lisäämällä oppisopimuskoulutusta. Oppisopimuslain myötä oppisopimus opiskelumuotona moninkertaisti oppisopimusopiskelijoiden määrän. Oppisopimuskoulutuksen kasvu lisäsi ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyyttä. (Kettunen & Simola 2012, 194)

Vuonna 1999 ammatillisen koulutuksen viralliseksi tavoitteeksi otettiin elinikäinen oppimisen ja jatkuvan uudelleen koulutuksen mahdollistaminen. Tavoite edellyttää työikäisten kansalaisten valmiutta täydentää osaamistaan tai kouluttautua uuteen ammattiin useammankin kerran työuransa aikana. (Kettunen & Simola 2012, 193–194)

1990-luvulta alkaen ammatillisen koulutuksen kehittämisessä on painotettu työelämän ja koulutuksen yhteistyön tiivistämistä. Työelämän tarpeisiin vastaaminen on kirjattu ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin. Lisäksi opetussuunnitelmiin on lisätty tavoite yrittäjyysopintojen lisäämisestä. (Kettunen & Simola 2012, 193–194)

Työelämäyhteyksien painottamisesta huolimatta ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä ei ohjannut ammatillista koulutusta työelämän suuntaan. Ammatillisen koulutuksen valtionosuusrahoitus perustui opiskelijamääriin eikä rahoituksen saaminen edellyttänyt oppilaitoksien opiskelijoiden ohjaamista työelämän tarpeiden mukaisesti ja ennakoimaan koulutuksia niiden mukaisesti. (Kettunen & Simola 2012, 193–194)

Koulutuksen järjestäjille oli valtionosuusrahoituksen aikakautena tärkeämpää täyttää kaikki aloituspaikat kuin ennakoida tulevia työelämän tarpeita. Oppilaitokset ovat saaneet rahoituksen oppilasmäärän mukaan, vaikka opiskelijat eivät olisi koulutuksen jälkeen työllistyneet opiskelemalleen alalle. (Kettunen & Simola 2012, 193–194)

Suomen liittyttyä Euroopan unionin jäseneksi vuonna 1995 alettiin ammatillisessa koulutuksessa huomioida aikaisempaa enemmän työmarkkinoiden kansainvälistyminen, monikulttuurisuuden lisääntyminen sekä koulutuksen kansainvälisen

vertailukelpoisuuden merkityksen kasvaminen. Ammatilliseen koulutukseen sisällytettiin opettajien ja opiskelijoiden kansainvälisiä vaihtojaksoja muiden maiden oppilaitoksiin ja työelämään. Yhteistyö- ja kehittämishankkeiden avulla kansainvälistä yhteistyötä lisättiin. (Kettunen & Simola 2012, 195-196)

Kansainvälisen yhteistyön merkitys lisääntyi etenkin ammatillisen koulutuksen eurooppalaisen yhteistyön tiivistämisen, niin kutsutun Kööpenhaminan prosessin seurauksena vuonna 2002. Kööpenhaminan kokouksessa kolmenkymmenenyhden valtion opetusministerit, työmarkkinajärjestöjen sekä komission edustajat allekirjoittivat julistuksen ammatillisen koulutuksen yhteistyön tiivistämisestä. Julistuksen tavoitteiksi asetettiin koulutuksen laadun parantaminen, vetovoiman lisääminen sekä liikkuvuuden edistäminen. (Kettunen & Simola 2012, 195-196)

Euroopan unionin jäsenmaiden koulutuksien ja pätevyyksien vertailtavuuden helpottamiseksi on rakennettu eurooppalainen tutkintojen viitekehys (EQF) sekä ammatillisten koulutusten opintosuoritusten siirtojärjestelmä (ECVET). ECVETin tehtävänä on helpottaa opintosuoritusten vertailtavuutta, siirtämistä sekä tunnustettavuutta Euroopan eri maiden kesken. ECVET-järjestelmän avulla tuetaan elinikäisen oppimisen tavoitteita antamalla ihmisille mahdollisuus jatkaa opintojaan eri maissa suoritettujen tutkintojen pohjalta. (European Commission 2019, 24)

Työelämän kansainvälistyminen ja maahanmuutto lisäävät paineita koulutuksen jatkuvalla kehittämiselle. Euroopan unionin koulutuspoliittiset linjaukset ohjaavat myös Suomen sisäisiä linjauksia. Euroopan unioni julkaisi kesäkuussa 2010 tiedonannon ammatillisen koulutuksen tulevaisuudesta ja koulutuksen yhteyksistä Euroopan työllisyys- ja kasvustrategiaan. Lausunnon mukaisesti ammatillisen koulutuksen toteutuksen halutaan olevan joustavaa ja opiskelun tulee olla mahdollista missä elämäntilanteessa tahansa. Ammatillista liikkuvuutta ja työperäistä, eri maiden välistä liikkuvuutta on tuettava. Lisäksi ammatillisen koulutuksen merkitystä syrjäytymisen ehkäisyssä korostettiin tiedonannossa. (Kettunen & Simola 2012, 201-202)

Ammatillisen peruskoulutuksen nuorten arviointia muutettiin työelämänlähtöisempään suuntaan 2000-luvun alussa. Ammattiosaamisen näytössä opiskelija näytti osaamisensa mahdollisimman aidossa työtilanteessa, jossa työtehtävän

suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista vastasivat opettaja ja työelämän edustaja yhdessä. Näyttöjärjestelmien tarkoituksena oli lisätä koulutuksen työelä-
mälähtöisyyttä, edistää opiskelijoiden työllistymistä sekä monipuolistaa arviointi-
menetelmiä, joiden haluttiin vastaavan käytännön työtehtävien suorittamista.
(Kettunen & Simola 2012, 195)

3.2 Lainsäädännön muutoksen vaikutukset ammatillisen koulutuksen to- teuttamiseen ja työelämlähtöisyyteen

Vuoden 2018 ammatillinen koulutus uudistui järjestelmäkeskeisestä ajattelumal-
lista osaamisperustaiseksi ja asiakaslähtöiseksi kokonaisuudeksi. Opetushallitus
uudisti portaittain kaikki ammatilliset tutkintojen perusteet uuden lainsäädännön
mukaiseksi 1.1.2018 alkaen. Aiempien erillisten järjestämislupien sijaan, koulu-
tuksen järjestämisoikeudesta määrätään yhdellä järjestämisluvalla. Tutkinnon
myöntämisoikeus siirtyi uudistuksen myötä koulutuksen järjestäjälle. Ammatilli-
sen koulutuksen uudistuksen myötä koulutuksen järjestäjä voi aikaisempaa va-
paammin päättää järjestämislupansa puitteissa koulutustarjonnastaan. Ammatil-
lisen koulutuksen uudistunut lainsäädäntö velvoittaa koulutuksen järjestäjää ai-
kaisempaa voimakkaammin huomioimaan tutkintojen, koulutusten järjestämi-
sessä työ- ja elinkeinoelämän tarpeet. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019a,
13–14)

Työelämän vaatimusten muuttuessa hyväkään koulutus ei takaa elinikäistä työ-
paikkaa, kuten aikaisemmin. Yksinyrittäjyys, freelancer-työ sekä tietoverkkojen
kautta tehtävät työt tulevat yleistymään päätoimisen palkkatyön rinnalla. Työ-
markkinoiden ja ammattien muuttumisen ennakointi tulee tulevaisuudessa ole-
maan entistä hankalampaa. Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on olla kehittä-
mässä kansalaisten muutosvalmiuksia koulutusjärjestelmän alusta alkaen var-
mistaen elinikäisen oppimisen taidot. (Kauhanen 2014, 21)

Alueiden erilaistuminen on myös nähtävissä. Kaupungistumisen lisääntyessä ja
opiskelu- ja työpaikkojen keskittyessä kasvukeskuksiin alueelliset erot koulutuk-
sen ja työvoiman saatavuuden osalta kasvavat. Työvoiman saatavuuteen vaikut-
tavat myös ikäluokkien pieneneminen, maahanmuutto ja työvoiman poistuma. Jo

nyt monella alalla kärsitään työvoimapulasta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019b, 41)

Ammatillisen koulutuksen reformi ja vuoden 2018 alusta voimaan tullut lakiuudistus painottavat entisestään työ- ja elinkeinoelämän kanssa tehtävän yhteistyön merkitystä tutkintojen ja koulutusten suunnittelussa sekä osaamistarpeiden ennakointityössä. Laki velvoittaa koulutuksen järjestäjää ottamaan huomioon työ- ja elinkeinoelämän tarpeet tutkintoja ja koulutuksia suunniteltaessa, järjestettäessä, arvioitaessa ja kehittäessä (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 4§). Koulutuksen järjestäjien tulee ennakoida toiminta-alueensa osaamistarpeita ottaen huomioon toiminta-alueensa työvoiman tarve sekä väestökehitys. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 125§)

Ammatillisen koulutuksen tehtävänä on tulevaisuudessa vastata työelämän nopean muutoksen myötä entistä nopeammin työelämän tarpeisiin. Osaamisen, uusien ammattien ja jatkokoulutuksen tarve kasvaa tulevaisuudessa. Ammatillisen osaamisen kehittämistä ja päivittämistä sekä täydentämistä tarvitsevat tulevaisuudessa työurien pidetessä myös korkeakoulutetut ja ikääntyvät henkilöt. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019b, 42)

4 Osaamisen ja työelämätarpeen ennakointi

Ennakointi on tärkeä osa kansainvälisen sekä kansallisen tason, niin julkisen hallinnon kuin yksityisten toimijoiden tekemää tulevaisuuden toimintaan vaikuttavien tekijöiden huomioimista. Ennakointityön tarkoituksena on tuottaa pitkäjänteisesti tietoa tulevaisuuden vaihtoehtoista ja varautua etukäteen tulevaisuuden skenaarioihin. Ennakointitietoa hyödynnetään tulevaisuuden suunnittelussa, päätöksenteon pohjana sekä toiminnan priorisoinnissa.

Ennakoinnin määritelmänä voidaan käyttää järjestelmällisen, osallisuutta lisäävän, tulevaisuustiedon hankintaan sekä keskipitkän tai pitkän aikavälin ennusteen laatimiseen liittyvän menetelmän soveltamista siten, että työllä parannetaan tehtävän päätöksen tietopohjaa sekä käynnistetään päätöksen perusteella yhtei-

siä toimenpiteitä. Ennakointityössä eri tietolähteistä kerätty data ja tietoa hyödyntävät avaintoimijat saatetaan yhteen tulevaisuuden ymmärryksen lisäämiseksi ja strategisten visioiden luomiseksi. (Euroopan komissio 2002, 10)

Suomessa ennakointityötä on tehty 1970-luvulta alkaen tulevaisuuden tutkimuksen, suunnittelun ja ennusteiden laatimisen yhteydessä. Suomen Itsenäisyyden juhluvuoden Rahasto, SITRA, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, ETLA sekä valtioneuvoston kanslia julkaisivat ensimmäiset tutkimukset ja tulevaisuusraportit. Kuitenkin vasta vuonna 1993 perustettiin Turun Kauppakorkeakoulun yhteyteen Tulevaisuuden tutkimuskeskus, jonka ympärille on rakentunut korkeakoulujen Tulevaisuudentutkimuksen verkostoakatemia. (Euroopan komissio 2002, 22)

Suomessa tulevaisuustietoisuus on jo pitkään sisällytetty parlamentaariseen päätöksentekoon. Jokaisen hallituksen tulee antaa vaalikautensa aikana eduskunnalle tulevaisuuspoliittinen selonteko. Tulevaisuusselonteon valmistelusta ja toteuttamista vastaa eduskunnan tulevaisuusvaliokunta. (Euroopan komissio 2002, 22)

Suomalainen ennakointityö eroaa useiden muiden maiden toteuttamasta ennakointityöstä. Suomessa ei ole toteutettu muiden maiden tavoin laajoja, keskitettyjä ennakointihankkeita vaan varsinkin valtakunnallisella tasolla toteutettavalle ennakkoinnille on tyypillistä hajanainen monipuolisuus. Tämä näkyy ennakointityön toteuttamisena muiden toimintojen yhteydessä. (Euroopan komissio 2002, 23)

Osaamisen laadullinen ennakointityö tuottaa koulutuksen järjestäjälle tietoa tulevaisuuden osaamistarpeista sekä osaamisen painopistealueiden muutoksista. Määrällinen koulutustarpeiden ennakointi tarkoittaa eri koulutusalojen sekä opinnoasteiden aloituspaikkamäärien ennakointia valtakunnallisella ja alueellisella tasolla. (Leveälähti ym. 2009, 5)

Suomalainen koulutusjärjestelmä on rakennettu laajapohjaisen osaamisen varaan. Tulevaisuudessa koulutuksen järjestäjän on myös tärkeää pystyä tarjoamaan perusosaamisen lisäksi täydentäviä osia, joita voidaan hankkia työuran eri

vaiheissa. Tutkinnon osakokonaisuuksien tarjoamisen mahdollistaminen korostuu tilanteissa, jossa työvoimaa tarvitaan nopeasti yrityksen muuttuviin tarpeisiin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 70)

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa ammatillisen koulutuksen mitoittamisesta ja sen suuntaamisesta valtakunnallisella tasolla. Valtioneuvosto asettaa koulutustarjontaa koskevat tavoitteet joka neljän vuosi hyväksyttävässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa. Kehittämissuunnitelmassa määritellään koulutuksen laadulliset, määrälliset ja rakenteelliset linjaukset eri koulutussektoreilla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 16)

Koulutuksen järjestäjät hyödyntävät osaamisen ennakoitietoa kehitys- ja koulutusten suunnittelutyössä, jotta koulutus vastaisi mahdollisimman hyvin tulevaisuuden työelämän tarpeisiin ja alueellisiin erityispiirteisiin. Osaamistarpeista tuotavan tiedon perusteella voidaan kehittää koulutuksen suunnittelua ja uudistaa opetusta vastaamaan työelämän ammattitaitovaatimukseen kaikilla koulutusasteilla (Ponnikas ym. 2013, 11).

2010-luvulla osaamisen ennakointityön haasteena ovat suurien ikäluokkien siirtymässä eläköitymisen seurauksena syntynyt uuden työvoiman kouluttamisen tarve. Haasteena on ennakoida taloudellisen suhdannetilanteen vaikutusten ja elinkeinorakennemuutosten vaikutusten erot pitkän aikavälin työvoima- ja koulutuspoliittisia tavoitteita laadittaessa. Lisäksi työvoiman alueellisella ja ammatillisella liikkuvuudella sekä globaaleilla markkinoilla on vaikutusta osaamis- ja koulutustarpeiden suunniteluun. (Leveälähti ym. 2009, 5)

4.1 Kansainvälinen ennakointityö

Kansainvälinen yhteistyö ennakoinnissa on laajaa ja aktiivista. Esimerkiksi tulevaisuuden koulutusjärjestelmää ennakoidaan yli tuhannen tulevaisuudentutkijan, koulutuksenjärjestäjän, päätöksentekijän sekä yritys-elämän edustajan avulla. (Kallberg & Hallila 2007, 29)

OECD:llä on International Futures Programme, joka toimii osallistujamaiden jäsenmaksujen voimin. Sen avulla ennakoidaan esimerkiksi eri teknologioiden yh-

teiskunnallisia vaikutusta ja mahdollisuuksia työmarkkinoille. OECD:n koulutusyksikkö CERI koordinoi koulutuksen ja oppimisen ennakoitihankkeita. (Kallberg & Hallila 2007, 29)

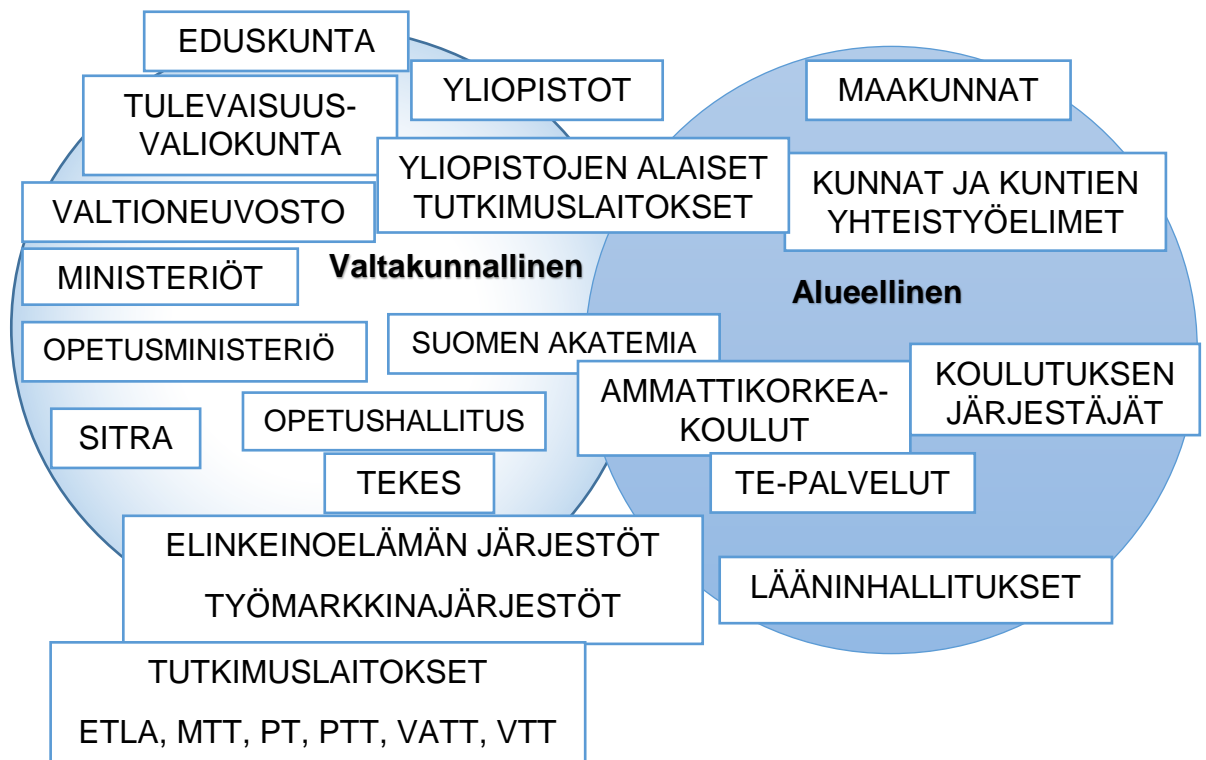
EU:n komissio rahoittaa jäsenmaidensa tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikkaa ennakoivien tahojen yhteistyöverkosto ForSocietyn ERA-net toimintaa. EU:n ammatillinen keskus CEDEFOP kehittää ylieurooppalaista toimintatapaa koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointiin Skillsnet-verkoston avulla. (Kallberg & Hallila 2007, 29)

4.2 Valtakunnallinen ennakointityö

Suomessa on suuri määrä ennakoititoimijoita kansallisella ja alueellisella tasolla. Lisäksi ennakointityötä tehdään eri toimiala- ja klusteritasoilla. Kansainvälinen ennakoinnin yhteistyö on myös aktiivista. Hankkeiden ja näkökulmien kirjo on laaja. Hankkeissa ja toiminnoissa saattaa välillä olla myös päällekkäisyyttä eikä ennakointitietoa osata vielä hyödyntää riittävän hyvin kaikilla sektoreilla. (Kallberg & Hallila 2007, 26)

Keskeisimpiä valtakunnallisten osaamistarpeiden ennakoititietojen tuottajia ovat valtionhallinto (Opetusministeriö, Työ- ja elinkeinoministeriö ja Opetushallitus), tutkimuslaitokset, työ- ja elinkeinoelämän järjestöt, työmarkkinajärjestöt sekä yliopistot ja ammattikorkeakoulut. (Leveälahti ym. 2009, 26)

Kuvassa 2 on kuvattu Suomen keskeisimmät valtakunnalliset sekä alueelliset ennakointityötä tekevät organisaatiot.

Kuva 2. Ennakointityötä tekevät organisaatiot. (Leveälahti ym. 2009, 27)

Valtioneuvosto laatii kerran vaalikaudessa pitkän aikavälin kysymyksiä tarkastelevan selonteon, jota täydentää alueellisten tulevaisuusfoorumien sarja. Valtioneuvosto hyväksyy neljän vuoden välein koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman, jossa päätetään koulutuksen keskeisistä laadullisista, määrällisistä ja rakenteellisista linjoista. (Kallberg & Hallila 2007, 27)

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta käsittelee tulevaisuuden kehitykseen vaikuttavia tekijöitä. Tulevaisuusvaliokunta perustettiin vuonna 1993. Sen tehtävänä on laatia mietintöjä tulevaisuusselonteon teemoista. Toisena päätehtävänä on sillä on teknologian yhteiskunnallisten vaikutusten arvioiminen. (Kallberg & Hallila 2007, 27)

Eduskunnan Tulevaisuusvaliokunta kuulee laajasti eri alojen asiantuntijoita ja muita sidosryhmiä tunnistaessaan ja arvioidessaan tulevaisuuteen vaikuttavia ilmiöitä ja muutostekijöitä. Tulevaisuusvaliokunta teettää merkittävimmistä ilmiöistä selvityksiä, joita julkaistaan valiokunnan omassa julkaisusarjassa Tulevaisuusvaliokunnan internetsivustolla ja ovat kaikkien hyödynnettävissä.

Valtakunnalliset tutkimuslaitokset, kuten Etila ennakoivat Suomen tulevaisuutta talouden ja elinkeinoelämän näkökulmasta. Ne ennakoivat muun muassa, miten yritys- ja toimialarakenteet sekä työmarkkinat tulevat muuttumaan ja miten voimme edistää tuottavuutta lisäävää rakennemuutosta. (Kallberg & Hallila 2007, 28)

Suomen itsenäisyyden rahasto, Sitra perustettiin vuonna 1967. Sen tehtävänä on ennakoida yhteiskunnan muutoksia, selvittää kehitysvaihtoehtoja ja kehittää toimintamalleja muutostarpeiden tunnistamiseen ja muutosten toteuttamiseen.

Sitra perusti kansallisen ennakointiverkoston vuonna 2005. Sen tavoitteena on ennakkoinnin eri toimijoiden yhteistyön edistäminen. Sitra organisoii ja rahoittaa esimerkiksi ennakointiin liittyviä workshoppeja. (Kallberg & Hallila 2007, 28)

Elinkeinoelämän keskusliitto EK julkaisee internetsivuillaan kuukausittain luotamusindikaattoreita eri aloille sekä neljä kertaa vuodessa ilmestyvän suhdannebarometrin. Koko maan lisäksi julkaistaan yhdeksän aluebarometriä sekä PK-barometri.

Tilastokeskus laatii kuukausittain internetsivustollaan julkaistavia kuluttajabarometreja, jotka kuvaavat kuluttajien käsityksiä omasta ja koko maan talouden kehityksestä sekä kuluttajien tulevaisuuden suunnittelusta liittyen hankintoihin, säästämiseen tai lainan ottamiseen. Tilastokeskuksen asiakaskohtaisesta suhdannepalvelusta on mahdollista koota tietoa liiketoiminnan suhdannekehityksestä. Tietoa voidaan tuottaa eri toimialoilta, alueellisesti ja yritysryhmittäin.

Koulutuksen järjestäjällä on mahdollisuus kerätä Tilastokeskuksen sijoittumispalvelun maksullisista tietokannoista tietoa tutkinnon suorittajien työllistymisestä, jatko-opinnoista sekä alueellisesta sijoittumisesta. Muita koulutuksen järjestäjille hyödyllisiä tietokantoja ovat väestötilastopalvelu, elinkeinorakenne ja työssäkäynti, muuttaneiden taustatiedot sekä muuttoliike ja väestömuutokset.

Ministeriöt, kuten työ- ja elinkeinoministeriö sekä opetusministeriö tuottavat laadullista ja määrällistä tulevaisuuden ennakointiin sekä työvoiman tarjontaan ja kysyntään pohjautuvaa ennakointitietoa. Tieto pohjautuu toimiala- ja ammattiryh-

mäkohtaiseen tietoon työvoiman poistumasta ja kokonaan uuden työvoiman kysyntään perustuvasta tarve-ennusteesta. Opetusministeriö on näihin tietoihin perustuen johtanut useita koulutustarjonta-hankkeita, joissa on laadittu mitoitusennusteita koulutusaloittain ja -alueittain valtakunnallisesti ja alueellisesti. (Kallberg & Hallila 2007, 28–29)

Työ- ja elinkeinoministeriö laatii Suomen yrittäjien sekä Finnvera Oyj:n kanssa yhteistyössä pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa sekä taloudellista toimintaympäristöä kuvaavan PK-yritysbarometrin, joka julkaistaan kaksi kertaa vuodessa. Raportissa kuvataan pk-yritysten suhdanneodotuksia, yrittäjyysilmapiiriä sekä rahoitustilannetta. PK-yritysbarometrista selvitetään suomalaisten pk-yritysten mielikuvia yleisestä suhdannekehityksestä ja omaan yritykseen liittyvästä taloudellisesta kehityksestä. (Yritysbarometri, syksy 2014, 2–5)

Opetushallitus ennakoi määrällisiä ennakointimenetelmiä käyttäen valtakunnallisia pitkän aikavälin työvoima- ja koulutustarpeita sekä kehittää laadullisin menetelmin osaamistarpeiden ennakointia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Opetushallitus organisoivat ja koordinoivat osaamisen ennakointiryhmää, joka on asetettu ajalle 1.1.2017–31.12.2020. Osaamisen ennakointiryhmän tehtävänä on edistää koulutuksen ja työelämän vuorovaikutusta Opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen kanssa. Ryhmä koostuu ohjausryhmästä sekä yhdeksästä eri aloja edustavasta ennakointiryhmästä. Jokaisessa ennakointiryhmässä on edustettuna työelämän edustajina työnantaja, työntekijä ja yritykset sekä oppilaitoksien edustajina, ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulun edustajat, opetushenkilöstö, alan tutkimuksen edustajat sekä opetushallinto. (Owalgroupp 2019, 4–5)

Ennen osaamisen ennakointifoorumin perustamista Opetus- ja kulttuuriministeriön yhteydessä toimi lakisääteinen ammatillisesti suuntautuneen koulutuksen asiantuntijaelin, koulutustoimikuntajärjestelmä. Sen tehtävänä oli yhteistyössä ministeriön ja Opetushallituksen kanssa edistää työelämän ja koulutuksen vuorovaikutusta. (Owalgroupp 2019, 5)

Osaamisen ennakointiryhmän viisi keskeisintä tehtävää on:

- määrällinen ja laadullinen ennakointi
- työelämän muutostarpeiden analysointi
- aloitteiden ja suositusten laatiminen koulutuksen kehittämiseksi
- työelämän edellyttämien koulutusjatkumoiden tunnistaminen
- tutkimus- ja kehitysehdotusten tekeminen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019 c, 11)

4.3 Maakunnallinen ennakointityö

Maakunnallisessa ennakointityössä Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) rahoituksella tuetut osaamis- ja koulutustarpeiden alueellisen ennakkoinnin hanketyö on yleistynyt 1990-luvulta lähtien. Alue-ennakoinnissa toimijoina ovat maakunnan liitot, työ- ja elinkeinopalvelut, ammatillisen koulutuksen järjestäjät ja korkeakoulut. (Leveälähti ym. 2009, 26)

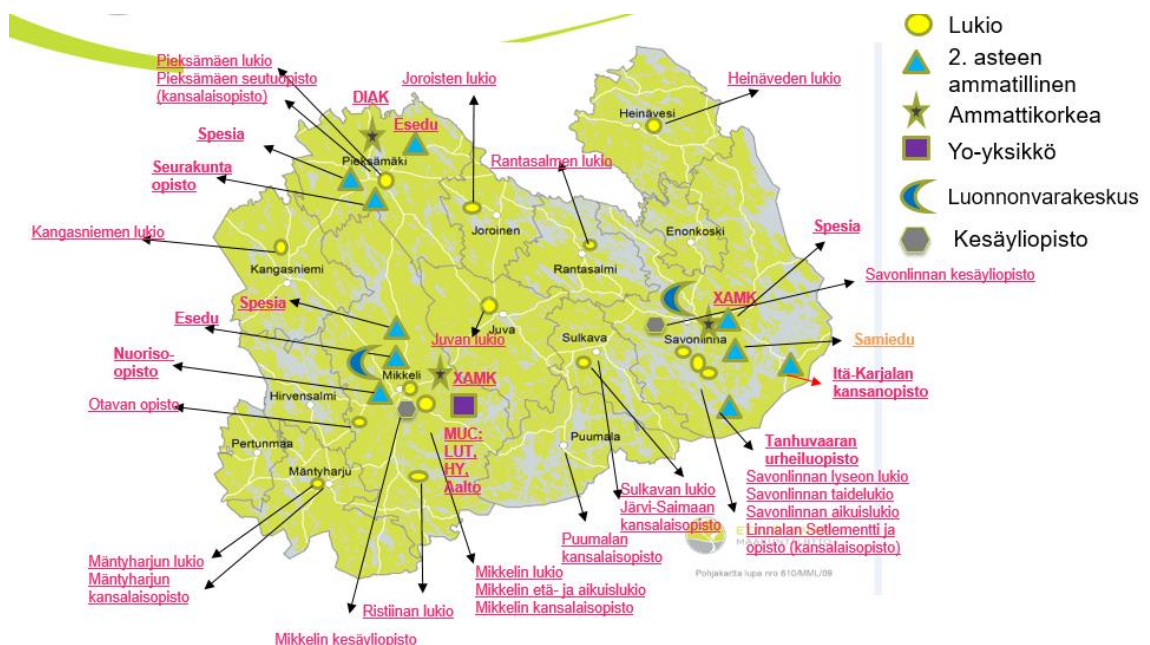
Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ELY laatii yhdessä muiden aluekehittäjien kanssa alueelliset kehitysnäkymät-katsauksen, joka on näkemys maakuntien ja seutukunnan nykytilasta ja lähiajan näkymistä. Katsaus julkaistaan kaksi kertaa vuodessa Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen omilla internetsivuilla. Alueelliset kehitysnäkymät on laadullinen arvio, jossa keskeisessä roolissa ovat alueen yritysten ja aluetoimijoiden asiantuntijoiden näkemykset tulevaisuuden näkymistä. Laadullista arviota tukevat tilastotiedot sekä alueellisesti laaditut kyselyt ja barometrit.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus julkaisee kuukausittain alueelliset työllisyyskatsaukset Työ- ja elinkeinopalvelujen internetsivuilla. Työllisyyskatsaus perustuu Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston tietoihin. Tiedot kootaan Työ- ja elinkeinopalveluihin ilmoittautuneista työttömistä työnhakijoista, hallinnon palveluista ja haettavaksi ilmoitetuista avoimista työpaikoista.

Työ- ja elinkeinopalvelujen yhteiselle ennakointisivustolle on koottu elinkeino- ja työelämän ja osaamistarpeiden muutoksia koskevaa ennakointiaineistoa. Lisäksi sivustolle on koottu yleistä tietoa ennakoinnista. (Euroopan komissio 2002, 24)

Koulutuksen järjestäjät, kuten ammattikorkeakoulut ja ammatilliset oppilaitokset tekevät koulutuksen ennakointi- ja kehitystyötä esimerkiksi erilaisten hankkeiden avulla. Kehityshankkeita pyöritetään muun muassa Euroopan Unionin rahoittamien rakennerahastojen, kuten Euroopan aluekehitysrahaston ja Euroopan sosiaalirahaston myöntämien hankerahoitusten turvin. Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) tavoitteena on parantaa työllisyyttä sekä lisätä alueellista kilpailukykyä sekä elinvoimaisuutta. Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) tukee työllisyyttä sekä työllistymisedellytyksiä osaamista ja palvelurakenteita kehittämällä.

Maakunnallisessa kehitystyössä koulutuksen järjestäjät ovat avainasemassa. Koulutuksen järjestäjät ovat keskeisessä roolissa vaikuttamassa siihen, miten alueellinen toimintaympäristö sopeutuu käynnissä olevaan muutokseen. Osaamisen uudistaminen sekä uuden osaamisen ja teknologioiden tuominen yhteiskunnan käyttöön vaatii kaikkien osapuolten aktiivista toimintaa ja laajaa yhteistyötä onnistuakseen. (Etelä-Savon osaamisstrategia 2018–2021, 2). Kuvassa 3 on kuvattu Etelä-Savon maakunnan osaamisen uudistamisen ja alueellisen kehittymisen kannalta keskeisimmät koulutuksen järjestäjät.

Kuva 3. Etelä-Savon koulutuksen järjestäjät. Lähde: Etelä-Savon osaamisstrategia 2018–2021, 4.

Korkeakoulujen koulutustarjonnan mitoittamisesta sovitaan tulos- ja tavoitesopimuksissa. Ammattikorkeakoulujen tavoitesopimuksessa sovitaan koulutusaloittain määritettävistä aloituspaikoista. Yliopistojen tulossopimuksessa sovitaan tutkintotavoitteista tieteenaloittain sekä aloittavien opiskelijoiden kokonaistavoitemääristä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017)

Ammatillisen koulutuksen järjestämisluvassa määritellään tutkintokoulutus, jota koulutuksen järjestäjällä on oikeus järjestää, opetus- ja tutkintokielestä, ensisijaisesta toiminta-alueesta sekä opiskelijavuosien vähimmäismäärästä. Järjestämislupien ohella koulutuksen järjestäjien toimintaa ohjataan ohjauskeskusteluilla ja rahoitusjärjestelmällä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017)

Ammatillisen koulutuksen järjestäjillä on mahdollisuus hakea valtionavustusta Opetushallitukselta ammatillisen koulutuksen kehittämisen, kokeilu- ja käynnistämishankkeisiin. Lisäksi Opetushallitus tukee suomalaisen yhteiskunnan kansainvälistymistä myöntämällä oppilaitoksille harjoittelu-, vaihto- ja apurahaohjelmia kansainvälistymishankkeiden toiminnan pyörittämiseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017)

4.4 Verkossa tarjolla olevat ennakointityökalut

Tietokantapohjaiset ja sähköiset alustat ovat tulleet Työ- ja elinkeinopalvelujen sekä vähitellen myös koulutuksen järjestäjien työvälineiksi osaamisen ja työvoimatarpeiden ennakointiin.

ForeAmmatti on sähköinen palvelu, joka tuottaa ammatti- ja aluekohtaisesti tietoa avoimista työpaikoista. Palvelun toteuttaja on Foredata Oy. Palvelua voidaan käyttää osaamiskartoitusten tekemiseen tai eri työtehtävien tutkintovaatimusten kartoittamiseen. Koulutuksen järjestäjällä on mahdollisuus ForeAmmatti-internet-sivuston avulla ennakoida alueen työllisyystilannetta koulutussuunnittelussa. (TE-Palvelut. Uutisarkisto 2014)

ForeAmmatti-palvelun avulla on mahdollista ennakoida eri ammattien työllisyysnäkymiä. Verkkopalvelun avulla asiakkaan on mahdollista kartoittaa avointen työpaikkojen lukumäärää eri aloilla sekä työpaikkojen sijoittumista eri puolille maata. Verkkopalvelu kertoo asiakkaalle, kuinka paljon kutakin työpaikkaa kohden on

alalla hakijoita eri osissa maata ja mitä osaamista työnantajat hakijoiltaan toivoivat. Lisäksi ForeAmmatti-palveluun on kerätty eri ammattialojen työtehtävät sekä keskipalkkatiedot. (Työ- ja elinkeinopalvelut. Uutisarkisto 2014)

ForeAmmatti-verkkopalvelu sisältää arvioita työmarkkinoiden tulevaisuudesta. Ennusteiden tiedot perustuvat muun muassa Tilastokeskuksen julkaisemiin tilastotietoihin sekä työpaikkailmoitusten määriin. Palvelua kehitetään jatkuvasti yhteistyössä Työ- ja elinkeinohallinnon viranomaisten kanssa. (Työ- ja elinkeinopalvelut. Uutisarkisto 2014)

5 Etelä-Savon alueelliset kehitysnäkymät ja ennakointityö

Etelä-Savon alueellisen ennakkoinnin toimintamalli on luotu vuosina 2016–2017 osana Etelä-Savon maakuntastrategiaa 2030. Toimintamalli tuottaa tilanne- ja tulevaisuustietoa Etelä-Savon alueelta suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Etelä-Savon ennakointityön tueksi on rakennettu esavoennakoi.fi -verkkosivusto, joka toimii yhteisenä alustana tulevaisuuskuvan luomiselle ja keskustelulle. (Etelä-Savon alueellisen ennakkoinnin toimintamalli, 1–2)

Etelä-Savo ennakoi-sivuston Tilastokeskuksen aineistosta keräämän aineiston perusteella Etelä-Savossa työikäisen väestön koulutustaso on koko maan keskiarvoa hieman alhaisempi. Maakunnassa valmistellaan alueen yhteistä koulutusstrategiaa, jonka tavoitteena on vahvistaa yhteistyötä eri koulutuksen järjestäjien ja elinkeinoelämän välillä. Uusien teknologioiden ja muuttuvien työmarkkinoiden myötä työntekijöiden osaamisvaatimukset tulevat muuttumaan aikaisempaa laaja-alaisemmiksi ja yksilöllisimmiksi. Tämä asettaa uusia vaatimuksia yhteistyön lisäämiselle sekä aikuisväestön täydennyskoulutukselle maakunnassa, jossa nuorten ikäluokkien osuus pienenee edelleen.

Työ- ja elinkeinoelämän julkaiseman Alueelliset kehitysnäkymät, kevät 2018 raportin mukaan talouden ja työllisyyden kasvun ennustetaan jatkuvan kaikilla alueilla. Myös rakennemuutoksista pahiten kärsineillä alueilla, kuten Etelä-Savossa nähdään kasvumahdollisuuksia monilla toimialoilla. Työvoiman saatavuus sekä työvoiman kohtaanto-ongelmat koetaan tulevaisuudessa kasvavana haasteena

elinkeinoelämän ja yritystoiminnan kehittämisessä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018, 12–13)

Nuorisoikäluokan pieneneminen vaikuttaa tulevaisuudessa koulutuksen järjestäjän toimintaan ja elinkeinoelämän kehittämiseen Etelä-Savon alueella. Työllisten ikärakenne painottuu Etelä-Savossa monilla toimialoilla yli 50-vuotiaisiin, minkä vuoksi eläköitymisen synnyttämä työvoimatarve tulee yrityksissä kasvamaan. (Etelä-Savon osaamisstrategia 2018–2021, 6)

Ikärakenteen muutos tulee lisäämään tarvetta pitää osatyökykyiset mukana työelämässä. Koulutuksen järjestäjän rooli tulee tässä olemaan merkittävä lisä- ja täydennyskoulutuksen tarjoajana yrityksille. Koulutuksen ja yhteistyön avulla voidaan edistää osatyökykyisten kuntoutusta ja osallisuutta. (Etelä-Savon osaamisstrategia 2018–2021, 6)

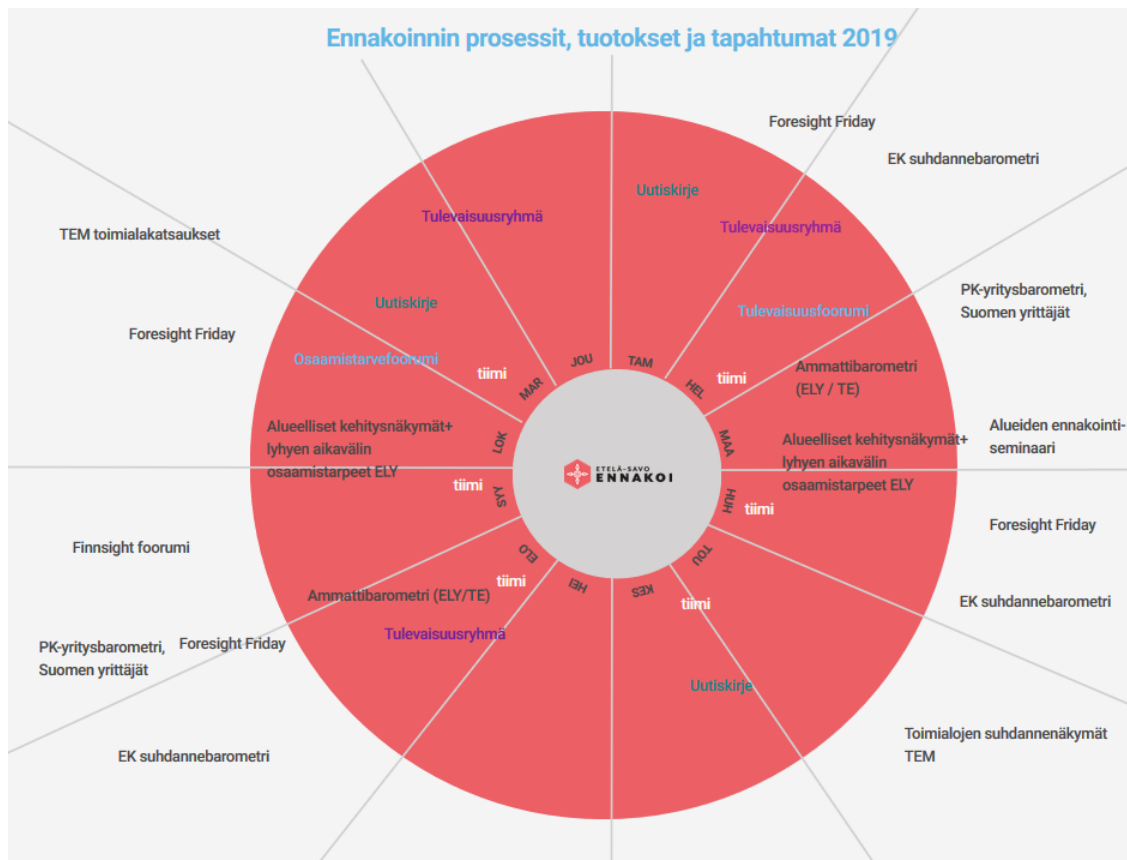
Etelä-Savon maakunnallisena vahvuutena ovat laajat metsä- ja järviolueet. Alue sijoittuu lähelle pääkaupunkiseutua ja Venäjän rajaa. Maakunnan kehittymismahdollisuudet ovat matkailussa, vientiyritysten sekä metsä- ja metalliteollisuuden kehittämisessä. Metsäteollisuuden ja biotalouteen kohdistuneet investoinnit Kaakkois- ja Keski-Suomessa vaikuttavat koko maakunnassa puun kysynnän kasvuun ja teknologiateollisuuden positiiviseen kehittämiseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 143)

Taloukasvu näkyy työvoiman kysynnän vilkastumisena. Lisäksi eläköityminen alueella lisää työvoimatarvetta yrityksissä. Toimialoittain tarkasteltuna suurin työvoimatarve kohdistuu rakennus-, metalli- ja ICT-aloilla koko maassa. Rakentamisen alalla uudisrakentamisen kasvu keskittyy maakunnan keskuskaupunkeihin. Alan työllisyyttä parantavat asunto- ja korjausrakennushankkeiden lisäksi julkiselle puolelle kohdistuvat toimitila- ja liikenneinfrahankeet. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018, 13)

Tilastokeskuksen alueellisen yritystoimintatilaston mukaan Etelä-Savon alueella yrittäjien osuus työllisistä on maan toiseksi korkein. Erityisesti pk-yritysten osuus on alueella suuri, mutta kasvuyritysten osuus vastaavasti pieni. Alueen yritysten panostus tutkimus- ja kehitystoimintaan on vähäistä. Tämä näkyy uusien innovaatioiden vähäisyytenä ja työllisyyden hitaana kasvuna. Alueen haasteena on

supistuvat paikallismarkkinat, yritystoiminnan jatkajien saaminen alueelle sekä investointien vähäisyys metsäklusteria lukuun ottamatta.

Maakunnallista ennakointityötä rytmittämään ja aikatauluttamaan on Etelä-Savo ennakoi –palveluun laadittu Etelä-Savon alueellisen ennakkoinnin vuosikello. Vuosikello sisältää Etelä-Savon alueen keskeisimmät, säännöllisin väliajoin toistuvat prosessit ja niiden vastuutoteuttajat. Vuosikello mahdollistaa alueellisen ennakkoinnin suunnitelmien toteutumisen seuraamisen sekä selkeyttää alueellisen ennakkoinnin kokonaisuutta. Vuosikello on esitetty kuvassa 4.

Kuva 4. Etelä-Savon alueellisen ennakkoinnin vuosikello 2019. (Etelä-Savo ennakoi)

6 Ennakointi rakennusalalla

Rakentamisen näkymiä seuraavat Suomessa valtiovarainministeriön rakennusalan suhdanneryhmä (RAKSU). (Valtiovarainministeriö 2019, 5) Valtiovarainministeriö raportoi vuosittain rakennusalan suhdannetilanteesta omalla internetsi-

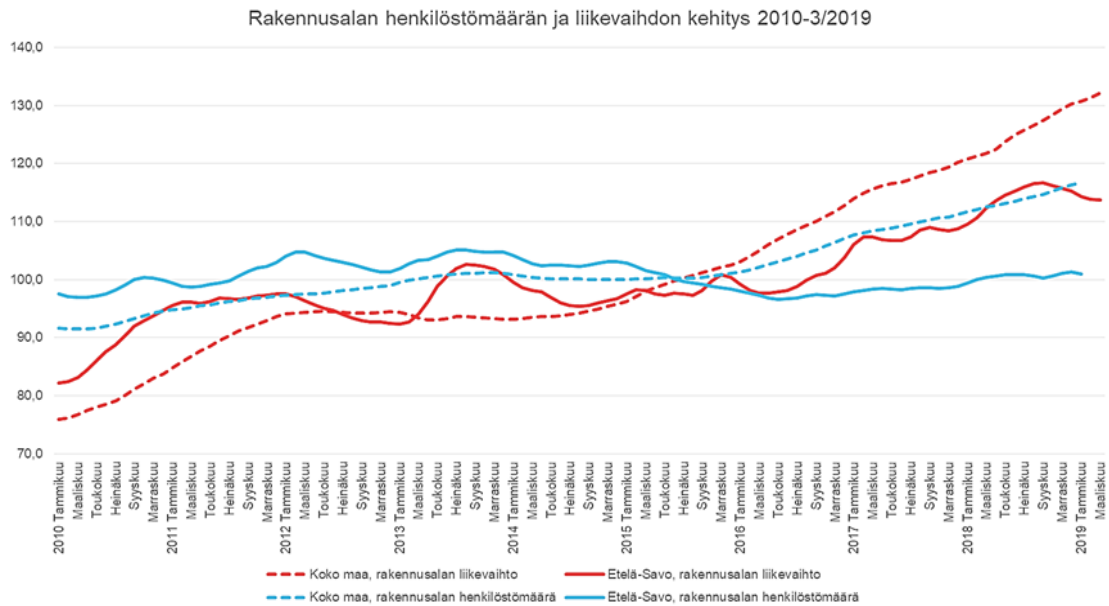
vustollaan. Rakennusalan suhdanneryhmän raportti sisältää suhdannekatsauksen rakennusalan volyymien, hintojen, kustannusten, rahoituksen, työllisyyden ja rakennusmateriaalin menekin näkökulmista. Raportti käsittelee alan suhdannetilannetta koko maassa ja osin myös alueellisesti. Ryhmä käsittelee rakennusalan rakenteellisia kysymyksiä ja pitkän aikavälin muutostarpeita. Se antaa myös suosituksia tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi.

EUROCONSTRUCT on kansainvälinen rakennusalan ennakointiin erikoistunut asiantuntija- ja tutkimustahojen verkosto. Euroconstructin internetsivuston mukaan se julkaisee puolivuositain talouden ja rakentamisen maakohtaiset ennusteet kuluvalle vuodelle ja kahdelle seuraavalle vuodelle maksullisessa konferenssissaan. Euroconstruct seuraa ja ennakoii rakentamista Euroopassa. Forecon Oy toimii Euroconstructin Suomen jäsenenä. Se on kotimaisten rakennusmarkkinoiden kehitystä ennakoiva asiantuntijayritys. Rakentamisen suhtateiden seurannan lisäksi Forecon Oy tiedottaa internetsivustollaan tekevänsä tutkimusta, selvityksiä ja analyysoivansa rakentamista kotimaisilla ja kansainvälisillä markkinoilla.

Rakennusteollisuus RT julkaisee omilla internetsivuillaan rakentamisen alueelliset suhdannekatsaukset kahdesti vuodessa, keväisin ja syksyisin. Rakennusteollisuus RT:n perustehtävänä on internetsivuston mukaan toimia rakennusalalla toimivien yritysten ja yhdistysten keskusjärjestönä edistämällä niiden toimintaedellytyksiä sekä jäsentensä välistä yhteistoimintaa. Suhdannekatsoissa tarkastellaan alan kehitystä ja rakentamisen määrää.

Kuvassa 5 on Tilastokeskuksen vertailutietojen pohjalta verrattu Etelä-Savon rakennusalan henkilöstömäärän ja liikevaihdon kehitystä koko maan kehitykseen verrattuna vuosina 2010–3/2019. Rakentamisen näkymät ovat olleet koko vertailujakson ajan Etelä-Savossa myönteiset. Rakennusalan työllisyysnäkökulma seuraa koko muun Suomen näkymiä maltillisesti. Asuntorakentaminen on maltillisempaa kuin muualla maassa. Uudisrakentaminen keskittyy Etelä-Savossa Mikkelin kaupungin alueelle. Muualla maakunnassa rakentaminen on pääosin korjausrakentamista.

Tulevina vuosina rakentaminen tulee normalisoitumaan muualla Suomessa. Etelä-Savon alueella julkisen sektorin rakennushankkeet, patoutunut korjausvelka sekä asuntorakentamisen tasainen tarve alueella pitävät rakentamisen tasoa tasaisena jatkossakin. Kesän 2018 aikana rakentamisen toimialan liikevaihdon kehitys kääntyi laskuun Etelä-Savon alueella. Henkilöstömäärän kehitys on lievästi kasvanut.

Kuva 5. Rakennusalan henkilöstömäärän ja liikevaihdon kehitys. Niina Kuuva, ennakkointiasiantuntija Etelä-Savon Maakuntaliitto. Lähde: Tilastokeskus.

7 Tietojohtaminen osaamistarpeiden ennakoinnissa

Tulevaisuutta koskevaa tietoa kerätään useiden eri toimijoiden toimesta ja ennakkointitietoa on käytettävissä laajasti. Haasteena on, miten tieto käytettäisiin mahdollisimman optimaalisesti ja kaikesta saatavilla olevasta tiedosta pystyttäisiin hyödyntämään organisaation kannalta oleellisin tieto. Tiedon hallintaan liittyviä haasteita ovat hajallaan olevan tiedon analysointi ja kokoaminen sekä tiedon hyödyntäminen päätöksenteon tukena.

Tulevaisuutta koskeva ennakkointitieto voidaan Dufvan ja Ahlqvistin mukaan jakaa neljään ryhmään: dokumentteihin ja muihin tietolähteisiin kerättyyn tietoon (co-

dified knowledge), ilmaisuun sisältyvään tietoon (articulated knowledge), ennakoitavuuteen osallistuvien sisäistämään tietoon (embodied knowledge) sekä huomiokentän ulkopuoliseen visionääriseen tietoon ("out-of-rader" knowledge). Niin kutsuttu visionäärinen tieto on useimmiten uusien tulevaisuutta koskevien ideoiden lähde. Muut kolme ennakoitavuuden tyyppiä liittyvät enemmän ideoiden jakamiseen, esittämiseen ja kehystämiseen. (Dufva & Ahlqvist 2015, 6–7)

Tulevaisuustiedon analysointi on tärkeää, koska sen on aina sidoksissa ennakoitavuudessa mukana olevien henkilöiden arvojen pohjalta nouseviin kollektiivisiin ja yksilöllisiin odotuksiin. Tästä syystä ennakoitavuuteen liittyvät odotukset, ristiriidat ja eriävät näkemykset tulisi analysoida riittävällä tasolla. (Dufva & Ahlqvist 2015, 7)

Vuorovaikutus eri toimijoiden välillä on oleellinen osa ennakoitavuuden käsittelyä. Osallistamalla eri toimijoita annetaan heille mahdollisuus määrittää tulevaisuuskeskustelua omista näkökulmistaan käsin. Siten eri toimijoilla on mahdollisuus luoda yhteinen tila ja tarttumapinta yhteisen tulevaisuuden rakentamiselle. (Dufva & Ahlqvist 2015, 7)

Uuden oppiminen perustuu tietoon ja oleellista oppimisessa on, miten tietoa tulkitaan yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Julkisen organisaation toiminnan suunnittelun, toimeenpanon ja jälkikäteisarvioinnin merkitys on tärkeää. Koulutusorganisaatiossa asiantuntijuutta kehitetään sekä tieto- ja osaamisprosesseja johdetaan ennakoimalla asiakkaiden tarpeita. Päätöksenteossa hyväksi käytettävän tiedon tulee olla ajantasaista, koottua, systemaattisesti tuotettua ja perusolemukseltaan luotettavaa sekä tarvittaessa toistettavissa. (Virtanen ym. 2015, 12–14)

Tiedolla johtamisella pyritään sekä tiedon puutteesta johtuvien epävarmuustekijöiden vähentämiseen että informaatiotulvan monitulkintaisuudesta johtuvien väärinymmärrysten minimoimiseen. Hallintorajat ylittävä tiedonkulku, keskenään keskustelevat tietojärjestelmät sekä organisaation keräämän datan parempi hyödyntäminen lisäävät organisaation tuottavuutta ja vaikuttavuutta. (Virtanen ym. 2015, 40)

Organisaation on helpompi tehdä päätöksiä ja ohjata toimintaansa, kun organisaation käytössä oleva tieto on luotettavaa ja sitä käytetään oikein. Organisoitun ja organisatorisen oppimisen tavoitteena on älykäs toimintamalli. Älykkäässä toimintamallissa yhdistyvät tiedolla johtaminen ja asiakaslähtöinen ajattelutapa palvelujen suunnittelussa, toimeenpanossa ja arvioinnissa. (Virtanen ym. 2015, 20)

Hallintorajat ylittävän tiedonkulun, keskenään keskustelevien tietojärjestelmien sekä julkishallinnon keräämän datan entistä parempi hyödyntäminen toiminnan ennakkoinnissa ja kehittämisessä nähdään lisäävän julkishallinnon tuottavuutta ja vaikuttavuutta. (Jalonen 2015, 1) Tiedolla johtamisen tavoitteena tulisi olla epävarmuustekijöiden vähentäminen organisaation päätöksenteossa ja nopeampi reagointi muutoksiin.

Toimintaympäristön globalisoituminen sekä tieteen ja teknologian jatkuva kehittyminen ja työn murros edellyttävät työntekijöiltä uudenlaisen osaamisen hankkimista sekä tiedon päivittämistä. Työn sisältö ja osaamisvaatimukset tulevat globaalin kilpailun ja teknologian kehittymisen myötä muuttumaan jatkuvasti. Tutkimusten mukaan teollinen työ korvautuu tulevaisuudessa Suomessa palvelu- ja tietotyöllä. Yhä useampi työntekijä työllistyy tulevaisuudessa pieniin yrityksiin tai työllistää itsensä yrittäjänä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019b, 47)

Julkisen hallinnon toimintaympäristön muuttuminen tuo ajantasaisen tiedon yhä tärkeämmäksi työkaluksi organisaation johtamisessa ja toiminnan ohjaamisessa. Toimintaympäristö muuttuu koko ajan yhä nopeammin. Muuttumiseen vaikuttavat toimintaympäristön globalisoitumisen lisäksi erilaiset yhteiskuntaa koskevat muutostrendit, kuten robotiikka sekä informaatio- ja nanoteknologian kehittyminen. (Virtanen ym. 2015, 7)

Talouselämän muutokset eivät tapahdu ennakoimatta, mutta muutoksiin valmistautuminen on aikaisempaa hankalampaa, koska ennusmerkit ovat usein vaikeasti havaittavia. Talouselämän muutoksiin saattaa liittyä ristiriitaisia ja yllättäviä piirteitä ja ne kohtelevat eri alojen toimijoita eri tavoin. Myös talouden suhdanteet koetaan eri aloilla eri tavoin. (Hakala 2006, 24)

7.1 Tietojohtaminen

Tietojohtaminen tarkoittaa sekä tiedon johtamista että tiedolla johtamista. Se tarkoittaa inhimillisen tiedon ja tiedon tuottajien johtamista. Tiedon johtamiseen liittyy tiedon jakamisen, oppimisen sekä uudistumisen johtaminen. Lisäksi se sisältää uuden tiedon käsittelyn ja tietovirtojen hallinnan johtamisen. Tiedolla johtamisessa hyödynnetään kerättyä tietoa päätöksenteon pohjana. Prosessissa tietoa luodaan ja jalostetaan päätöksenteon tarpeisiin. Tietojohtamisen tavoitteena on organisaation tietoperustan vaaliminen, kehittäminen sekä soveltaminen käytännön toiminnan ohjaamisessa. (Käpylä & Salenius 2013, 7)

Tiedolla johtamisen päämääränä on tukea organisaation strategian toteutumista. Onnistuneessa tiedolla johtamisen prosessissa saatua tietoa hyödynnetään organisaation kaikilla tasoilla ja tiedolla johtamisen työkaluja tulisi hyödyntää organisaation päivittäisessä toiminnassa. Tiedolla johtamista toteutetaan onnistuneeseen kolmella eri tasolla: strategisella, taktisella ja operatiivisella. (Salmenkaita ym. 2019, 5)

Tietojohtaminen perustuu riittävän laadukkaaseen tietoon. Laadukkuus tarkoittaa, että päätöksenteossa käytettävän tiedon tulee olla kattavaa ja oikea-aikaista. Tietojohtamisessa käytettävän tiedon tulee olla lisäksi riittävän tarkkaa, oikeellista ja johdonmukaista. (Salmenkaita 2019, 5)

Ammatillisen koulutuksen lainsäädännön uudistumisen tavoitteena on vahvistaa koulutuksen järjestäjien roolia osaamisen asiantuntijaorganisaatioina. Koulutuksen järjestäjien toiminnan tulee perustua tiedolla johtamiseen, vahvoihin elinkeinoelämän kumppanuuksiin sekä kykyyn ennakoida työelämän ja yksilöiden osaimistarpeita. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019b, 49–50)

Lainsäädännön uudistumisen myötä myös ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä uudistui. Sen johdosta koulutuksen järjestäjien on jatkossa kiinnitettävä huomiota myös koulutuksen tuloksellisuuteen. Koulutuksen järjestämisen ja toteuttamisen tavat ovat uudistuneet. Muutokset vaativat uudenlaista johtamista-paa muutosten, prosessien ja verkostojen johtamisessa. Tiedolla johtaminen ko-

rostuu toiminnan ohjaamisen ja päätöksen teon tukena, kun koulutuksen järjestäjä tarvitsee enemmän ja luotettavampaa tietoa koulutuksen tulokselliseen järjestämiseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019b, 42)

7.2 Tietojohtaminen Ammattiopisto SAMledussa

Ammattiopisto SAMledussa toimintaa ohjaa strategia ja vuosittain määriteltävät toiminnan laadulliset ja määrälliset laatutavoitteet. Systemaattista laatutyötä on tehty Ammattiopisto SAMledussa jo 2000-luvun alusta lähtien. Laadunhallinta perustuu jatkuvaan oppilaitoksen toimintaa ohjaavien määrällisten ja laadullisten prosessien tulosten vaikutusten arviointiin. Prosessien toimivuutta arvioidaan reaaliaikaisesti kerättävän tiedonhallinnan avulla. (Ammattiopisto SAMledu 2018, 6)

Laadunhallintatyön taustalla ovat jatkuva laadunparantamisen (PDSA) työkäytännöt. Ammattiopisto SAMledun laadunhallinnan käytännöt on esitetty ammattiopiston internetsivuston laadunhallinnan osiossa. (Ammattiopisto SAMledu 2018, 6)

Määrällistä arviointia ohjaavat talousarvion sitovat määrälliset tavoitteet sekä niiden trendi- ja vertaistieto. Laadullista arviointia ohjaavat talousarvion sitovat laadulliset tavoitteet sekä kerätyt asiakas-, opiskelija- ja henkilöstöpalautteet. (Ammattiopisto SAMledu 2018, 5–6)

Tiedonhallintatyökalu, Data Warehouse (DW tuloskortti) kerää reaaliaikaisen tiedon Ammattiopisto SAMledun käyttämistä tietojärjestelmistä. Tällä hetkellä tietoa kerätään opintohallinta-, taloudenhallinta- ja henkilöstönhallintajärjestelmistä sekä palautejärjestelmistä. (Ammattiopisto SAMledu 2018, 6) Rajapintojen avulla tietovarastoon on mahdollista kerätä dataa myös ulkoisista järjestelmistä, jolloin oppilaitoksen on jatkossa mahdollista hyödyntää tiedolla johtamisessa esimerkiksi CRM-asiakkuudenhallintajärjestelmää tai kerätä koulutuksen ennakointia koskevaa tietoa suoraan Tilastokeskuksen tuottamasta datasta.

Lisäksi Ammattiopisto SAMledussa hyödynnetään eri alojen työelämäkumppaneiden tuottamaa ja välittämää tietoa esimerkiksi koulutustuotteiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tällä hetkellä työelämäkumppaneiden tuottamaa tietoa

ei kuitenkaan pystytä dokumentoimaan riittävällä tasolla vaan tieto liikkuu organisaatiossa niin kutsutun hiljaisen tiedon varassa. Systemaattisemman tiedon keräämiseen ja analysointiin tarvittaisiin tulevaisuudessa asiakkuudenhallintajärjestelmä, johon työelämältä tuleva tieto voidaan dokumentoida ja tuoda näkyväksi kaikkien organisaation tasojen käyttöön.

8 Ennakointitiedon hyödyntäminen koulutuksen suunnittelussa

Ennakointityön on oltava systemaattista ja osallistavaa toimintaa. Toiminnan avulla pyritään ennakointitiedon integroituun arviointiin ja hyödyntämiseen. Ennakoinnin yhteydessä on tärkeää luoda yhteinen visio eri toimijoille tulevaisuuden toivottavista päämääristä ja tavoitteista. Ennakointityön tavoitteena on yhteisten toimenpiteiden tekeminen ja selkeä päätöksenteko, joka perustuu kerättyyn ennakointitietoon. Perusideana on, että ennakointiprosessi on selkeä, osallistava ja ymmärrettävä. Se perustuu verkostoitumiseen ja palvelee koulutuksen järjestäjän päätöksentekoa eri yhteyksissä. (Virtanen ym. 2015, 191-192)

Koulutuksen järjestäjän jatkuva yhteistyö työelämän kanssa luo parhaat edellytykset työvoimatarjonnan uudistumiskyvyn vastaamiseen. Koulutuksen riittävä joustavuus ja monimuotoisuus mahdollistavat sen, että työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin pystytään vastaamaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 70)

Koulutuksen järjestäjä tekee ennakointitiedon perusteella päätöksiä toteutettavista koulutuksista ja tutkinnoista. Tavoitteena koulutuksen järjestäjillä on työelämän tarpeisiin vastaaminen, toimialueensa väestön ammatillisen osaamisen vahvistaminen ja sen seurauksena asiakkaidensa ja koko alueen elinkeinoelämän menestymisen tukeminen.

8.1 Osaamisen ennakointityön nykytila Ammattiopisto SAMledussa

Ammattiopisto Samiedu on kuuden ympäristökuntansa, Savonlinnan, Rantasalmen, Sulkavan, Kiteen ja Parikkalan omistaman Itä-Savon koulutuskuntayhty-

män ylläpitämä, toisen asteen ammatillinen oppilaitos, joka toimii kolmella kampuksella Savonlinnassa. Ammattiopisto SAMledu tarjoaa ammatillista koulutusta toiminta-alueensa osaajille sekä mahdollistaa asiakkailleen oman osaamisensa elinikäisen kehittämisen. Ammattiopisto SAMledun internetsivustollaan julkaistun tilaston mukaan ammattiopistossa opiskelee vuosittain noin 1600 eri ikäistä tutkinto-opiskelijaa eri tutkintoasteilla. SAMledun kokonaisasiakasmäärä on vuosittain noin 4500 henkilöä, kun tutkinto-opiskelijoiden määrään lisätään työelämän kumppaneille ja muille asiakkaille tarjottavat lisä- ja täydennyskoulutukset.

Ammattiopisto SAMledun toiminta-ajatuksena on kouluttaa ammattitaitoista henkilöstöä työelämään ja jatko-opintoihin sekä turvata alueellaan mahdollisimman laaja ja monipuolien koulutustarjonta. Ammattiopisto SAMledun kehittää yhteistyössä yritysten kanssa alueen työelämää ja yrittäjyyttä. Sen tavoitteena on edistää kansainvälistymistä ja kestäväää kehitystä. (Ammattiopisto SAMledu 2018, 3)

Itä-Savon koulutuskuntayhtymän elinkeinoelämän lisä- ja täydennyskoulutuksen toteuttamisesta sekä osaamisen kehittämisen palvelujen tuottamisesta vastaa SAMI-Palvelut Oy. SAMI-Palvelut Oy:n koulutuspalveluihin kuuluvat yrityksille ja yhteisöille suunnatut lisä- ja täydennyskoulutukset sekä ei-tutkintotavoitteiset työvoimakoulutukset. Muita SAMI-Palvelut Oy:n tarjoamia palveluja ovat yritysasiakkaille suunnatut neuvonta- ja tuotantopalvelut sekä monipuoliset hankeprojektit.

Ammattiopisto SAMledussa ennakointityötä tehdään yhteistyössä elinkeinoelämän ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Ennakointityön koordinoinnista vastaa SAMI-Palvelut Oy, jossa osaamisen- ja koulutustarpeiden ennakointivastuu on osa koulutuksen asiantuntijan ja yritysasiamiesten työtehtäviä. Yritysasiamiesten tehtävänä on toimia yhteyshenkilönä koulutuksen järjestäjän ja työelämän välisessä yhteydenpidossa. SAMI-Palvelut Oy vastaa muusta kuin tutkintoon johtavasta työelämälle järjestettävästä lisä- ja täydennyskoulutuksesta sekä koulutusten sekä työelämatarpeiden ennakoinnista.

Ammattiopisto SAMledussa osaamis- ja työelämatarpeita seurataan valtakunnallisella, maakunnallisella ja seudullisella tasolla. Ammattiopisto SAMledulla on

edustajat valtakunnallisessa Opetushallituksen ylläpitämässä Osaamisen ennakointifoorumissa sekä useissa maakunnallisissa elimissä ja alueen elinkeinoelämää kehittävässä hankkeissa.

8.2 Osaamisen ennakointitiedon hyödyntäminen Ammattiopisto SAMledun rakentamisen koulutuksissa

Ammattiopisto SAMledussa rakentamisen toimialoilla järjestettäviä tutkintoja ovat: Rakennusalan, Talotekniikan, Puuteollisuuden, Puhtaus- ja kiinteistöalan, Pintakäsittelyalan, Veneenrakennusalan sekä Taideteollisuusalan, Sisustuksen osaamisalan perustutkinnot. Lisäksi Ammattiopisto SAMledun järjestämissä ovat Talonrakennusalan, Puhtaus- ja kiinteistöalan, Puuteollisuuden sekä Taideteollisuusalan (sisustaja) ammattitutkinnot. Toimialan tutkintojen opiskelijamäärät ovat muihin SAMledun toimialoihin verrattuna pieniä ja perinteisesti koulutusta on näillä aloilla tarjottu alueen nuorten ikäluokille.

Koulutusalojen tarjonnan turvaamiseksi rakentamisen toimialojen koulutusten uudistamiselle ja opetusjärjestelyjen kehittämiseksi sekä uusien opetusmenetelmien, kuten verkko-opintojen kehittämiseksi on erityistä tarvetta. Jatkossa rakentamisen toimialan koulutustarjontaa tulee laajentaa ja varsinkin ammattitutkintoja sekä jatko- ja täydennyskoulutukseen sopivia koulutustuotteita, kuten tutkinnon osia kehittää nykyisestä.

Tutkintoon johtavan koulutuksen lisäksi rakentamisen toimiala tarjoaa alueen yrityksille yhteishankintakoulutuksen eri muotoja sekä lisä- ja täydennyskoulutusta, kuten erilaisia rakennusalaan vaadittavia lupakortteja ja sertifikaatteja. Yhteishankintakoulutusten erilaiset toteutusmallit sekä erilaiset osatutkinnot ja pätevyudet ovat lisääntyneet jatkuvasti ja muodostavat nykyisin merkittävän osan toimialan koulutustarjonnasta.

Rakentamisen toimialalla tehdään tiivistä yhteistyötä Työ- ja elinkeinopalvelujen kanssa alueen työttömien työnhakijoiden kouluttamisessa ja heidän työllistymismahdollisuuksiensa parantamisessa. Työ- ja elinkeinopalvelut tarjoavat asiakkailleen sekä tutkintoon johtavaa että ei-tutkintoon johtavaa koulutusta. Koulutustuotteita suunnitellaan yhteistyössä paikallisen Elinkeino-, liikenne- ja ympäristö-

keskuksen toimijoiden ja Työ- ja elinkeinopalveluiden henkilöstön kanssa säännöllisesti kahdesta kolmeen kertaan vuodessa. Suunnittelussa pyritään huomioimaan alueelliset työllistymistarpeet sekä ennakoimaan osaamis- ja työelämätarpeita.

Lisä- ja täydennyskoulutusta suunnitellaan yhteistyössä alueen elinkeinoelämän kanssa. Tieto koulutustarpeista saadaan alan opetushenkilöstöltä työpaikalla järjestettävän koulutuksen yhteydessä tehtävän yhteistyön kautta, suoraan alueen yrityksiltä sekä yritysasiamiehiltä, joiden työtehtäviin alueen yrityselämän kanssa tehtävä koulutusyhteistyön suunnittelu ja kehittäminen kuuluvat.

Koulutuksen kehittämisessä tärkeässä ja kasvavassa osassa on toimialalla tehtävä hanketyö. Hankkeiden avulla kehitetään sekä pedagogisia menetelmiä että yhteistyötä alueen yrityselämän ja muiden koulutuksenjärjestäjien kanssa. Ammattiopisto SAMledussa hankkeita toteutetaan Opetushallituksen koordinoimissa kehittämisverkostoissa ja pedagogisissa kehittämishankkeissa sekä Euroopan Sosiaalirahaston ja Euroopan aluekehitysrahaston rahoituksen turvin.

Esimerkkinä hanketoiminnasta Ammattiopisto SAMledun rakentamisen toimiala on mukana Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) rahoittamassa Etelä-Savon alueen rakennusklusterin kehittämishankkeessa, Rakennusklusterin osaajat Etelä-Savossa -RAKES 2020, osana alueellista verkostoa. Rakes2020-hankkeen internetsivuston mukaan hankkeen kohderyhmänä ovat Etelä-Savon alueella toimivan rakennusklusterin yritykset ja yritysten henkilökunta. Lisäksi koulutusta tarjotaan alalle suuntautuville opiskelijoille ja työnhakijoille.

RAKES2020-hankkeessa koulutusten järjestäjät, ammattikorkeakoulu ja toinen aste yhteistyössä alueen elinkeinotoimijoiden kanssa ovat kartoittaneet rakennusalalla toimivien yritysten alueelliset kehittämistarpeet ja tarjoavat heille mahdollisuuden osallistua henkilöstönsä osaamisen kehittämiseen. Hankkeen tavoitteena on lisätä Etelä-Savossa rakennusalalla toimivien yritysten osaamista ja kilpailukykyä.

8.3 Ennakointityön nykytilan arviointi kyselytutkimuksen perusteella

Opinnäytetyössä osaamisen- ja koulutusten ennakointityön nykytilaa arvioitiin kyselytutkimuksen avulla. Kyselytutkimus laadittiin Survey TDC-kyselyohjelmiston avulla ja se lähetettiin Ammattiopisto SAMledun koulutussuunnittelusta ja koulutuksen resurssoinnista sekä yritys yhteistyöstä vastaaville henkilöille (n=16). Kysely toteutettiin puolistrukturoituna sähköpostikyselynä elokuussa 2019.

Kysymykset laadittiin viisiportaiseen väittämämuotoon (1=täysin eri mieltä, 2= eri mieltä, 3= en osaa sanoa, 4= samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä) ja kysely sisälsi yhteensä kaksikymmentä väittämää, jotka koskivat Ammattiopisto SAMledun asiakaslähtöisyyttä ja ennakointiosaamista. Jokaisen väittämän lisäksi vastaajalle annettiin mahdollisuus täydentää väittämää avoimella vastauksella. Kyselytutkimukseen päädyttiin Ammattiopisto SAMledun osaamisen ja ennakkoinnin nykytilan selvittämiseksi ja lähtötilanteen kartoittamiseksi. Väittämät ja avoimet kysymykset on esitetty liitteessä 1.

8.3.1 Kyselytutkimuksen tulosten analysointi

Ammattiopisto SAMledun esimiehille ja yritys yhteistyöstä vastaaville lähetetyn sähköpostikyselyn vastausprosentti oli 50 prosenttia. Kysely koostui kuudesta osaamis- ja ennakointitiedon hyödyntämiseen liittyvästä aihekokonaisuudesta. Kyselyssä käsitellyt aihekokonaisuudet olivat:

1. Tutkintojen ja koulutuksen järjestämisen suunnittelu ja toteuttaminen
2. Koulutustarjonnasta ja muista koulutukseen liittyvistä palveluista tiedottaminen
3. Hakeutumisen ja koulutuksen toteuttamisen asiakaslähteisyys
4. Strategiatyö
5. Johtaminen
6. Asiakkuuksien, kumppanuuksien sekä sidosryhmäyhteistyön hallinta.

Eniten samaa mieltä vastaajat olivat aihekokonaisuuden 1. Tutkintojen ja koulutuksen järjestämisen suunnittelu ja toteuttaminen sekä aihekokonaisuuden 3. Hakeutumisen ja koulutuksen toteuttamisen asiakaslähtöisyys väittämien kanssa.

Vastaajien vastausten perusteella koettiin, että Ammattiopisto SAMIedussa koulutusta suunnitellaan tällä hetkellä asiakaslähtöisesti ja avoimesti. Lisäksi koettiin, että suunnittelussa huomioidaan hyvin nykyiset työhallinnon yhteistyötahot. Eniten kehitettävää aihekokonaisuudessa 1 oli vastaajien mielestä työ- ja elinkeinoelämältä tulevien osaamistarpeiden hyödyntämisessä koulutusten suunnittelussa sekä ennakoitiedon hyödyntämisessä saadun ennakoitiedon pohjalta.

Vastausten perusteella oli nähtävissä, että nykyisen tiimiorganisaation koetaan tuovan lisäarvoa asiakkuuksien, kumppanuuksien ja sidosryhmäyhteistyön hallinnassa. Avointen vastausten perusteella oli nähtävissä, että nykyinen toimintatapa kehittää koulutustuotteita kuitenkin liian alakohtaisesti. Kyselyn kehittämisehdotuksena esitettiin aikaisempaa laajempaa ja poikkitieteellisempää ajattelua uusien koulutustuotteiden kehittämisessä.

Koulutustarjonnan kehittämisehdotuksissa nousivat esiin verkko-opintojen kehittäminen sekä muiden uusien opetusmenetelmien laajempi käyttöönotto. Lisäksi työelämälähtöisiä täydennys- ja jatkokoulutustuotteita esitettiin rakennettavaksi osatutkintoja kehittämällä. Vastauksissa painotettiin pedagogisten ratkaisujen merkitystä asiakaslähtöisten ja yksilöllisten osaamisen hankkimistapojen tukijana.

Vastaajat kokivat, että työvoimakoulutusten suunnittelu toteutuu hyvin varsinkin SAMI-palvelut Oy:n toimesta yhteistyössä työhallinnon edustajien kanssa. Yhteistyö ja tiedonsiirto työhallinnon ja oppilaitoksen välillä on tällä hetkellä säännöllistä ja suhteellisen toimivaa. Tapaamisia järjestetään SAMI-Palvelut Oy:n toimialojen ja työhallinnon välillä kahdesta kolmeen kertaan vuodessa.

Kyselyssä nostettiin esiin ajatus toiminnan kehittämistä koskemaan laajemmin alueen toimijoita ja eri alojen yrityksiä. Lisäksi koettiin, että nykyisin koulutus suunnittelu ja hankevalmistelu tapahtuvat liiaksi sähköpostiviestien kautta. Kehityssajatuksena toivottiin avoimempaa toimintatapaa, jossa koulutuksen vastuuhenkilöt olisivat paremmin tietoisia suunnittelun eri vaiheista ja voisivat osallistua valmistelutyöhön aiempaa enemmän.

Koulutuksen suunnittelu ja toteuttaminen-osion, väittämän 2 väitteessä, joka koski alueellisen työ- ja elinkeinoelämän osaamistarpeita koskevaa koulutusten

suunnittelua ja ennakkointiin liittyviä tavoitteiden sekä linjausten asettamista, parannusehdotuksena nykyiseen toimintatapaan esitettiin paremmin organisoituja vastuutahoja sekä toimintaprosessin ja -tapojen aikaisempaa selkeämpää rakentamista ja niistä tiedottamista. Lisäksi koettiin, että tarvetta työelämätaapaamisille, jossa työelämän toimijoita ja yhteistyökumppaneita kuullaan koulutukseen liittyvissä asioissa, tulisi järjestää aiempaa säännöllisemmin ja paremmin ennakoiden. Työelämältä tulevaa palautetta kouluksiin ja ennakkointiin liittyen tulisi huomioida nykyistä tavoitteellisemmin.

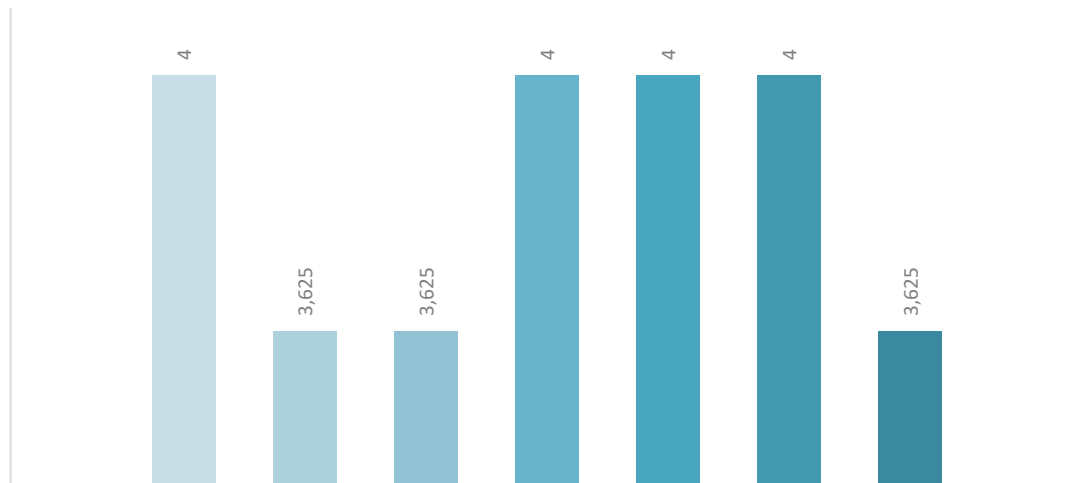
Tutkintojen ennakkointiin ja koulutuksen järjestämiseen liittyvää toimintatapaa tulisi vastaajien mielestä uudistaa vastaamaan paremmin nykyisiä toimenkuvia. Kyselyn vastauksissa ilmeni, että nykyinen toimintatapa on koulutusten ennakoinnin näkökulmasta hidas ja saatu tieto on usein jo vanhentunutta, kun se on koulutuksen järjestäjän käytettävissä.

Vastaajat olivat lähes samaa mieltä siitä, että koulutuksenjärjestäjä hyödyntää riittävästi henkilöstön asiantuntemista koulutustarjonnan suunnittelussa. Vastausten perusteella koettiin, että varsinkin hanketyössä henkilöstön osaaminen hyödynnetään. Toiminnan jatkokehittämiseksi esitettiin henkilöstön osaajapankin perustamista ja käyttämistä, jolloin henkilöstön resurssi tulisi aikaisempaa paremmin ja laajemmin hyödynnetyksi.

Kehitysjatoksena esitettiin, että nykyisen toimintatavan kehittämiseksi suunniteltaisiin entistä laajempaa elinkeinoelämän sekä opiskelijoiden kuulemista koulutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyen. Toimintaympäristön muutosten huomioimisessa ja uusien yhteistyökumppaneiden kartoittamisessa tulisi asiakas- ja kumppanuusverkostoja kuulla aikaisempaa laajemmin. Ennakointitietoa tulisi käyttää aikaisempaa paremmin laajempien, eri koulutusaloja yhdistelevien ja työelämälähtöisten koulutustuotteiden suunnittelussa. Kaaviossa 1 on esitetty aihekokonaisuuden 1 tulosten jakautuminen keskiarvojen suhteen.

TUTKINTOJEN JA KOULUTUKSEN JÄRJESTÄMISEN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN

- Ammattiopisto SAMledun tutkintojen ja koulutuksen järjestämisen suunnittelun lähtökohtana tavoitteiden linjaamisessa ovat asiakkaiden tarpeet ja odotukset.
- Ammattiopisto SAMledussa ennakoidaan koulutuksen suunnittelun tavoitteita ja linjauksia asetettaessa alueellisia työ- ja elinkeinoelämän osaamistarpeita
- Ammattiopisto SAMledussa suunnitellaan koulutustarjontaa sekä ennakoidaan tutkintojen ja koulutuksen järjestämistä saadun ennakointitiedon pohjalta
- Ammattiopisto SAMledussa koulutuksen järjestämisen suunnittelu ja toteuttaminen on avointa ja läpinäkyvää
- Ammattiopisto SAMledussa koulutustarjonta muodostetaan siten, että tutkinnon, tutkinnon osan tai koulutuksen osan suorittaminen on mahdollista tutkinnon ja koulutuksen perusteiden mukaisesti
- Ammattiopisto SAMledussa koulutustarjonta muodostetaan siten, että tutkinnon, tutkinnon osan tai koulutuksen osan suorittaminen on mahdollista tutkinnon ja koulutuksen perusteiden mukaisesti
- Ammattiopisto SAMledussa hyödynnetään henkilökunnan asiantuntemusta koulutustarjonnan suunnittelussa

Kaavio 1. Tutkintojen ja koulutuksen järjestämisen suunnittelu ja toteuttaminen.

Aihekokonaisuus 2 Koulutustarjonnasta ja muista koulutukseen liittyvistä palveluista tiedottaminen sisälsi yhden väittämän. Väittämän, Ammattiopisto SAMledussa tiedotetaan ammatillisen koulutuksen mahdollisuuksista,

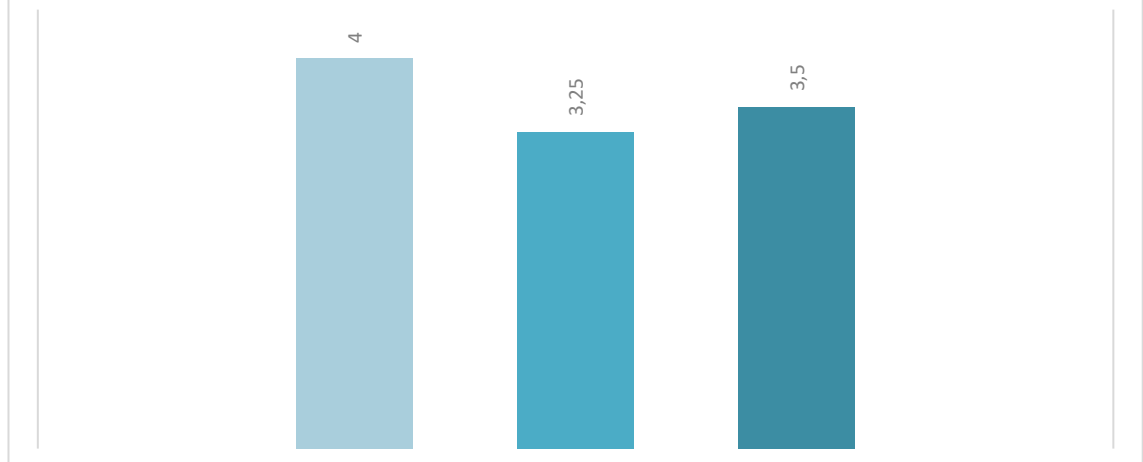
koulutustarjonnasta ja palveluista suunnitelmallisesti ja asiakaslähtöisesti eri asiakasryhmät (koulutuksesta kiinnostuneet, hakijat, työ- ja elinkeinoelämä, huoltajat, yhteistyökumppanit ja sidosryhmät) huomioiden, vastausten perusteella koulutustarjonnasta ja palveluista tiedottamisessa on Ammattiopisto SAMledussa kehitettävää. Kehitysjatuksena esitettiin tiedottamisen kehittämistä aikaisempaa vuorovaikutteisemmaksi. Lisäksi toivottiin vahvempaa tiedottamisen hyödyntämistä Ammattiopisto SAMledun brändin rakentamisessa.

Hakeutumispalvelujen asiakaslähtöisyyttä on jatkuvan haun myötä kehitetty SAMledussa. Kehitystyö näkyy vastauksissa siten, että hakeutumisvaiheen palvelut ovat kyselyyn vastaajien mielestä SAMledussa asiakaslähtöiset. Kyselyn vastauksissa ehdotettiin jatkokehittämistoimiksi nykyistä nopeampaa reagointia hakijoiden yhteydenottoihin vastaamisessa sekä aiempaa yksinkertaisempaa ja selkeämpää mallia hakeutumisvaiheen palveluiden toteuttamisessa.

Aihekokonaisuus 3 väittämässä eniten kehitettävää löydettiin vastusten perusteella työpaikalla järjestettävän koulutuksen varmistamistoimenpiteiden linjaamisessa. Kaaviossa 2 on esitetty aihekokonaisuus 3. Hakeutumisen ja koulutuksen toteuttamisen asiakaslähtöisyys vastaukset.

HAKEUTUMISEN JA KOULUTUKSEN TOTEUTTAMISEN ASIAKASLÄHTÖISYYS

- Ammattiopisto SAMledussa on asiakaslähtöiset hakeutumispalvelut
- Ammattiopisto SAMledussa on linjattu, miten varmistetaan työpaikalla järjestettävän koulutuksen asiakaslähtöisyys opiskelijoiden ja työ- ja elinkeinoelämän kannalta
- Ammattiopisto SAMledussa varmistetaan, että pedagogiset ratkaisut tukevat yksilöllistä osaamisen hankkimista ja asiakaslähtöistä osaamisen hankkimista

Kaavio 2. Hakeutumisen ja koulutuksen toteuttamisen asiakaslähtöisyys.

Ammattiopisto SAMledun strategiatyössä oppilaitoksen keskeiset asiakassegmentit on huomioitu melko hyvin, mutta yksilöiden, työ- ja elinkeinoelämän sekä yhteiskunnan tasolla koulutuksen vaikuttavuuden edistämiseksi on Ammattiopisto SAMledun menettelytavoissa annettujen vastausten perusteella kehitettävää.

Avoimissa vastauksissa toivottiin selkeämpää tiedottamista olemassa olevista toimintatavoista sekä konkreettisempia menettelytapoja vaikuttavuuden lisäämiseksi. Kaaviossa 3 on esitetty aihekokonaisuuden 4. Strategiatyö, vastausten jakautuminen keskiarvolla mitattuna.

Kaavio 3. Strategiatyö.

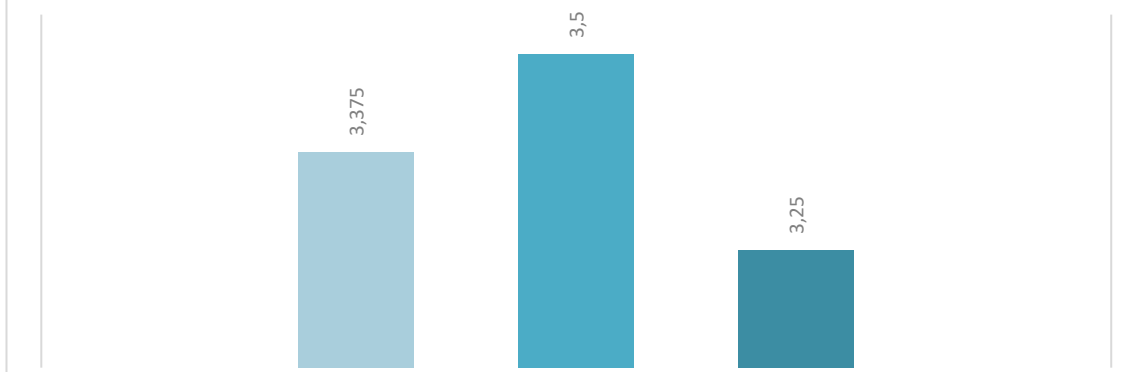
Aihekokonaisuudessa 5. Johtaminen, selvitettiin kolmen väittämän avulla Ammattiopisto SAMledun henkilöstön näkemystä ammattiopiston kumppanuuksien ja asiakkuuksien nykytilasta. Vastausten perusteella voidaan todeta, että toiminnassa on kehitettävää.

Kehittämistoimia vaativia asioita, jotka nousivat kyselyssä esiin, olivat koulutuksen vaikuttavuuden edistämisen menettelytapojen kehittäminen, työpaikalla järjestettävän koulutuksen asiakaslähtöisyyden varmistaminen sekä johdon toiminnan kehittäminen opiskelijan osaamisen, tavoitteiden saavuttamisen ja työelämän tarpeisiin vastaamisen tukemisessa.

Vastaajat kokivat, että organisaatorakenteen muutosten myötä toimintamalleja, jotka edistävät näitä toimintatapoja, on rakennettu, mutta mallien integroiminen osaksi koulutuksen järjestäjän toimintaa on edelleen keskeinen kehittämiskohde. Kaaviossa 4 on esitetty aihekokonaisuuden 5. Johtaminen, vastaukset.

JOHTAMINEN

- Ammattiopisto SAMledussa johtaminen tukee opiskelijan osaamisen kehittymistä, tavoitteiden saavuttamista ja vastaa työelämän tarpeisiin
- Ammattiopisto SAMledussa on tarkoituksenmukaiset ja strategisten tavoitteiden saavuttamista tukevat menettelytavat kumppanuuksien ja asiakkuuksien johtamiseen
- Ammattiopisto SAMledun johto on asettanut asiakkuuksille, kumppanuuksille ja sidosryhmäyhteistyölle tavoitteet ja linjannut yhteistyötä siten, että se tuottaa lisäarvoa eri osapuolille, asiakkaille, kumppaneille ja koulutuksen järjestäjälle

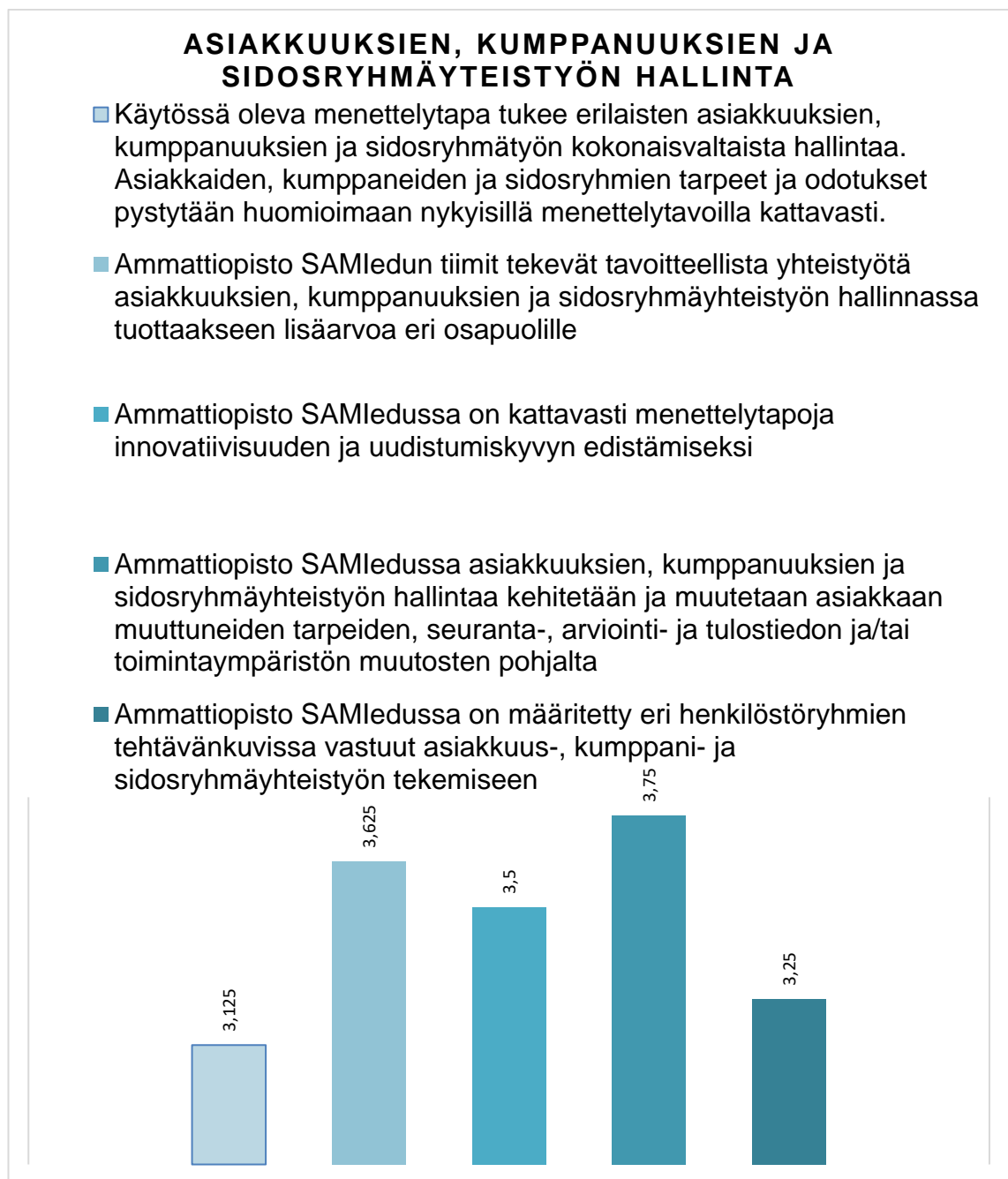

Kaavio 4. Johtaminen.

Vastaajat löysivät eniten kehitettäviä asioita Johtaminen-aihekokonaisuuden lisäksi aihekokonaisuudesta 6. Asiakkuuksien, kumppanuuksien ja sidosryhmäyhteistyön hallinta. Eniten erimieltä vastaajat olivat aihekokonaisuuden väittämästä 1., Käytössä oleva menettelytapa tukee erilaisten asiakkuuksien, kumppanuuksien ja sidosryhmäyhteyden kokonaisvaltaista hallintaa (esimerkiksi asiakkuudenhallintajärjestelmät, määritellyt roolit ja vastuut) kanssa.

Kyselyn perusteella asiakkaiden, kumppaneiden ja sidosryhmien tarpeita ja odotuksia ei täysin pystytä huomioimaan nykyisillä menettelytavoilla kattavasti. Samoin saman osion väittämän 5, Ammattiopisto SAMledussa on määritetty eri henkilöstöryhmien tehtävänkuvissa vastuut asiakkuus-, kumppani- ja sidosryhmäyhteistyön tekemiseen, tulos jäi keskiarvoltaan muita heikommaksi.

Vastausten perusteella kehitystyötä on tehty asiakkuudenhallintaan liittyvien toimenkuvien muodostamisessa, mutta toiminnan käytäntöön vieminen vaatii vielä panostamista ja asioiden priorisointia. SAMI-Palvelut Oy:n kirjoilla työskentelee tällä hetkellä kolme yritysasiamiestä, joiden tehtäviin yrityskumppaneiden kanssa tehtävä koulutussuunnittelutyö kuuluu osana tiimipäällikkötehtävää. Näiden tehtävien tavoitteiden ja tehtävänkuvien tarkentamista pidettiin jatkokehittämisen kannalta tärkeinä asioina. Kaaviossa 5 on esitetty aihekokonaisuuden 6. Asiakkuuksien, kumppanuuksien ja sidosryhmäyhteistyön hallinta, vastaukset.

Kaavio 5. Asiakkuuksien, kumppanuuksien ja sidosryhmäyhteistyön hallinta.

8.3.2 Kehitysehdotukset

Toimintaympäristön ja osaamistarpeiden muuttuminen aiheuttavat uudenlaisia vaatimuksia koko koulutusjärjestelmälle ja ammatilliselle koulutukselle sen mukana. Koulutusjärjestelmän tulee uuden ammatillisen koulutuksen lainsäädännön mukaisesti mahdollistaa jatkuva oppiminen sekä henkilökohtaisten opintopolkujen rakentaminen aikaisemmasta osaamisesta tai koulutustaustasta riippumatta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019 b, 45)

Ammattiopisto SAMledussa koulutusten suunnittelua on aikaisemmin tehty luku-kausittain siten, että lukuvuosi on alkanut elokuussa, jolloin pääosa uusista opiskelijoista on aloittanut opiskelunsa. Ammatillisen koulutuksen lainsäädännön uudistuksen myötä keskeiseksi hakeutumisväyläksi ammatillisiin opintoihin on muodostunut Ammattiopisto SAMledussa jatkuva haku, jonka kautta suurin osa opiskelijoista aloittaa opiskelunsa. Jatkuvan haun aloituspäiviä Ammattiopisto SAMledussa on yksitoista kertaa, tasaisesti ympäri vuoden.

Opintojen aloittamisen jakautuminen tasaisemmin ympäri vuoden tapahtuvaksi toiminnaksi on muuttanut myös oppilaitoksen ennakointityön ja koulutuksen suunnittelun rytmiä, joka on aiempaa nopeampoisempaa ja jatkuvaa. Aikaisemmasta lukuvuosisuunnittelusta on ammatillisen koulutuksen lainsäädännön muuttumisen myötä ollut mahdollista siirtyä kalenterivuotta noudattavaan vuosisuunnitteluun, joka vastaa nykyistä koulutuksen toteuttamistapaa aiempaa mallia paremmin.

Jatkuvan haun opiskelija ovat usein aikuisia, jo aikaisemman tutkinnon omaavia henkilöitä. Nämä opiskelijat eivät pääsääntöisesti tarvitse kokonaisia tutkintoja, vaan usein heille riittää jokin täydentävä osa, joka auttaa heitä työuralla etenemisessä tai oman osaamisensa päivittämisessä.

Opiskelijoiden osaamis- ja koulutustarpeiden muuttuminen vaikuttaa koulutuksen järjestäjän koulutustarpeiden ennakointityöhön ja koulutuksen toteuttamiseen. Perinteisen oppilaitosmuotoisen koulutuksen toteuttamisen lisäksi koulutuksen järjestäjän on kehitettävä myös muita koulutuksen toteuttamismuotoja, joita ovat esimerkiksi verkossa tapahtuva opetus sekä työpaikalla järjestettävän koulutuksen eri muodot. Koulutuksen järjestäjän on pystyttävä jatkuvaan yhteistyöhön

työelämän toimijoiden kanssa. Koulutuksen riittävä joustavuus ja monimuotoisuus mahdollistavat sen, että muuttuviin osaamistarpeisiin pystytään vastaamaan.

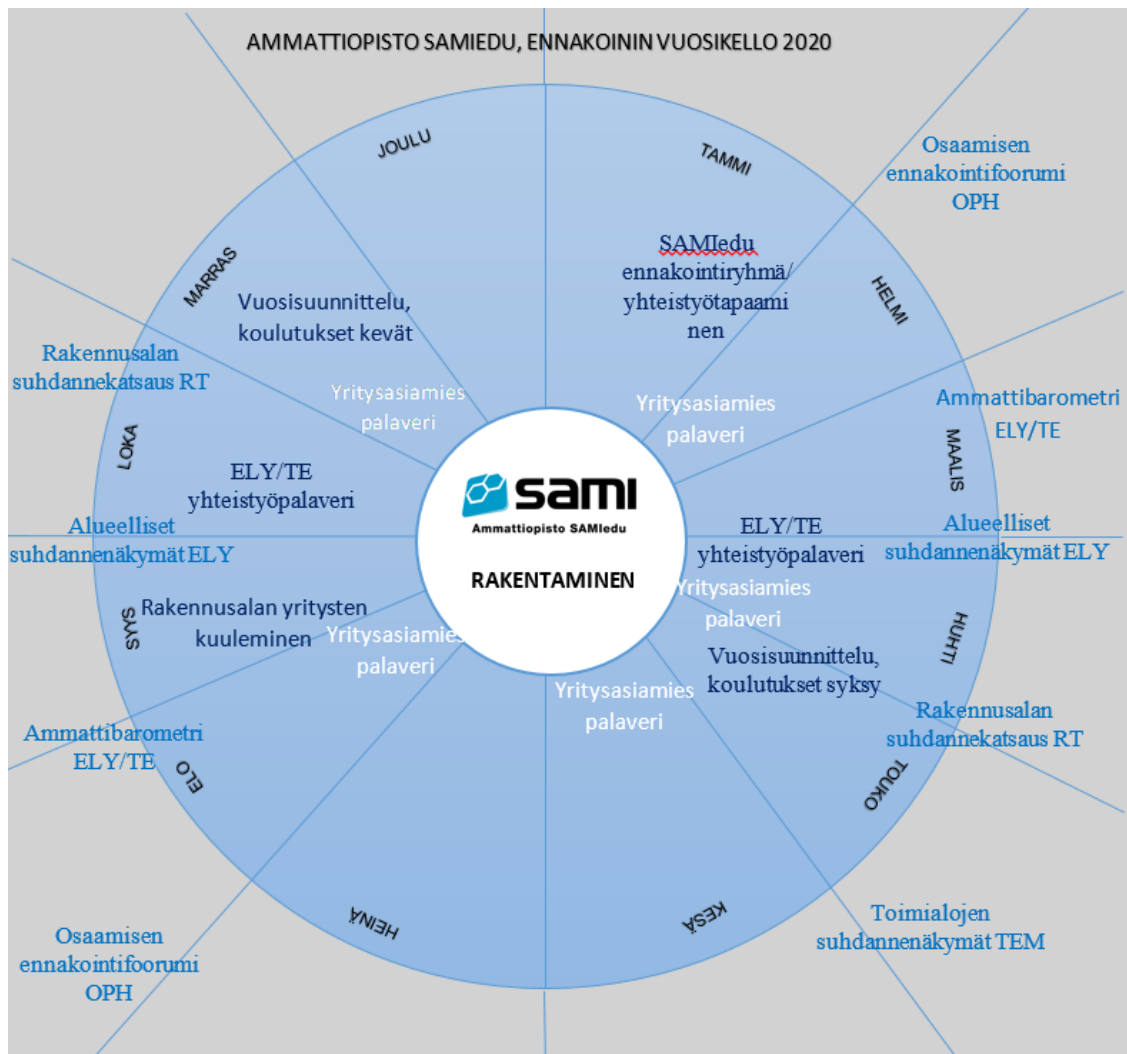
Jotta koulutuksen järjestäjällä on mahdollisuus joustavasti vastata opiskelijoiden ja työelämän osaamistarpeisiin, tulee sen aikaisempaa paremmin suunnitella ja aikatauluttaa koulutusten ennakkoinnin toteuttaminen vuositasolla sekä verkostoitua aiempaa tiiviimmin alueen työelämäkumppaneiden sekä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa vuorovaikutteisen yhteistyön lisäämiseksi.

Ennakointityön suunnittelun pohjaksi on opinnäytetyössä laadittu maakunnallisen Etelä-Savo ennakoivien sivuston mallin pohjalta Ammattiopisto SAMledun rakentamisen toimialalle ennakointityön toteuttamisen vuosikello, joka rytmittää ja aikatauluttaa oppilaitoksen ennakointityön vuosikiertoa. Ammattiopisto SAMledun vuosikello on esitetty kuvassa 5. Vuosikellon aikataulussa huomioidaan valtakunnallisen ja maakunnallisen sekä alueellisen ennakointityön ja raportoinnin toteutus-aikataulu osana ammattiopiston oman ennakointityön aikataulua. Ennakoinnin vuosikello toimii myös pohjana SAMI-Palvelut Oy:n ja yritysasiamiesten toiminnan koordinoinnille ja muulle ennakointityölle.

Vuosikello on suunniteltu rakentaminen toimialan ennakointityön suunnittelun pohjaksi ja se huomioi rakennusalan yhteistyöverkostojen sekä koulutussuunnittelun kannalta oleellisen ennakointitiedon saannin vaikutukset alan osaamis- ja työelämätarpeiden ennakointiin. Vuosikello on koulutusalaakohtaiset erot huomioiden mahdollista toteuttaa myös Ammattiopisto SAMledun muilla koulutusaloilla. Vuosikello sisältää rakentamisen toimialan ennakointityön kannalta keskeisimmät, säännöllisin väliajoin toistuvat prosessit ja niiden vastuutoteuttajat. Vuosikello mahdollistaa Ammattiopisto SAMledun ennakkoinnin suunnitelmien toteuttamisen seuraamisen sekä selkeyttää ennakointityötä. Malli sitoo SAMI-Palvelut Oy:n tekemän ennakointi- ja verkostoyhteistyön paremmin osaksi Ammattiopisto SAMledun koulutussuunnittelutyötä.

Vuosikellon aikataulu huomioi muista ennakointiverkostoista tulevan ajantasaisen, koulutuksen järjestäjän kannalta tarvittavan ja luotettavan tiedon, jota se voi hyödyntää oppilaitoksen koulutusten suunnittelussa. Samoin mallin sisältävät

säännöllisesti toteutettavat yhteistyötapaamiset lisäävät koulutuksen järjestäjän ennakointityön kannalta oleellista työelämäkumppaneiden sekä talon sisäisen tiedonkulun määrää, jolloin suunnittelutyössä voidaan paremmin huomioida alueen elinkeino- ja yrityselämän osaamis- ja työelämätarpeet sekä mahdolliset eri koulutusalojen yhteisesti toteutettavat koulutukset.

Kuva 5. Ammattiopisto SAMledun rakentaminen toimialan ennakoinnin vuosikello.

Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) velvoittaa koulutuksen järjestäjää huomioimaan työ- ja elinkeinoelämän tarpeet tutkintoja ja koulutuksia suunniteltaessa, järjestettäessä, arvioitaessa sekä kehittäessä. Ammattiopisto SAMledussa tulisi työ- ja elinkeinoelämän kanssa tehtävää yhteistyötä kehittää edelleen. Yhteistyötä voitaisiin lisätä esimerkiksi vuosikelloon sidottavien yritys- ja

kumppanuustapaamisten sekä vuorovaikutteisuutta lisäävän asiakkuudenhallintajärjestelmän avulla.

Ammattiopisto Samiedun asiakkailta, kuten työelämän toimijoilla on tällä hetkellä mahdollisuus vaikuttaa oppilaitoksessa tehtävään päätöksentekoon työelämäpa-lautteiden ja työelämässä järjestettävän koulutuksen työnantajille suunnattujen kyselyjen kautta. Ammattiopisto SAMledu on myös järjestänyt alueen työnanta-jille yhteisen työelämätapaaamisen noin kerran vuodessa, jossa ajankohtaista, alueen elinkeinoelämää koskevaa ennakoitietoa on jaettu sekä elinkeino- ja työelämäkumppaneiden näkemyksiä tulevista osaamis- ja työelämätarpeista on kuultu.

Työvoimaviranomaisten sekä oppilaitoksen kumppaneiden ja sidosryhmien edustajien kanssa oppilaitoksella on tapaamisia useamman kerran vuodessa. Työelämän ja sidosryhmien tapaamisten toteuttamisessa on Ammattiopisto SA-Mledussa sisäisesti koulutusaloittaisia eroja ja työvoimaviranomaisten kanssa toteutettaviin tapaamisiin ovat osallistuneet pääasiassa tekniikan alan vastuuhenkilöt. Muilla aloilla yhteistyötapaamisia on toteutettu epäsäännöllisemmin.

Ammattiopisto SAMledussa asiakkuusvastuuta on jaettu koko henkilöstölle. Pää-vastuu työ- ja elinkeinoelämälle järjestettävän täydennys- ja lisäkoulutusten suunnittelusta, kilpailuttamisesta sekä toteuttamisesta on SAMI-Palvelut Oy:llä. Ammattiopisto SAMledun henkilöstölle tehdyn kyselyn perusteella SAMI-Palvelut Oy:n toiminnan ja yritys yhteistyön vastuuhenkilöiden, yritysasiamiesten toimin-nan vastuita ja toimenkuvia tulisi edelleen selkeyttää ja kehittää.

Ammattiopisto SAMledun Primus-opiskelijahallintajärjestelmään kirjautuvat oppi-laitoksen kirjoilla olevat asiakkaat, mutta oppilaitoksella ei ole aktiivisessa käy-tössä asiakkuudenhallintajärjestelmää, johon kirjautuisivat yritysasiakkaiden yh-teydenotot ja tarjouspyynnöt sekä niihin liittyvät yhteydenotot. Lisäksi Euroopan sosiaalirahaston ja Euroopan aluekehitysrahaston osarahoittamien hankkeiden sähköisen hallintajärjestelmä Euran käyttö- ja seuranta-oikeutta tulisi laajentaa ennakoituvien tekevien tahojen käyttöön.

Ammattiopisto SAMledussa toimii kolme yritysasiamiestä. Heidän lisäksi yh-teistyötä elinkeino- ja työelämätoimijoiden kanssa tehdään erilaisten hankkeiden

puitteissa. Yritysasiamiesten vastuulla on alueen yritysten ja elinkeinoelämän kumppaneiden kuuleminen yrityksille tarjottavien koulutusten suunnittelussa ja toteuttamisessa. Yritysasiamiesten vastuualoja ei olla organisaation sisällä tarkasti määritelty, mutta yritysysteistyö keskittyy pääosin yritysasiamiesten omien toimialojen elinkeinoelämän toimijoiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Säännöllisiä, toimintaa ohjaavia, yhteisiä kokoontumisia ei järjestetä eikä yritysasiamiesten tehtävälle ole asetettu taloudellisia tai määrällisiä tavoitteita. Yritysasiamiesten tiimimäisen toiminnan kehittäminen olisi yrityskoulutusten kehittämisen kannalta erityisen tärkeää.

Asiakkuuksien tarkempi määrittäminen sekä alueen elinkeino- ja työelämätoimijoiden yhteydenpidon vastuuttaminen toimialoittain eri yritysasiamiesten välillä selkeyttäisi toimintaa ja lisäisi yhteistyön laatua. Yritysasiamiesten toiminnalle sekä yrityksissä toteutettaville koulutustuotteille asetettavat vuosittaiset tavoitteet lisäisivät toiminnan suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta. Merkittävimpien yhteistyökumppaneiden kanssa solmittavat kumppanuussopimukset lisäävät yhteistyön määrää. Säännöllinen toiminnan seuranta ja raportointi seurantalapalaverissa lisäisivät yritysysteistyön toiminnan näkyvyyttä ja tietoisuutta organisaation sisällä.

Nykyisin SAMI-Palvelut Oy:n yhteydenpito asiakkaiden kanssa sekä tarjoustoiminta toteutetaan kokonaisuudessaan sähköpostilla. Asiakkuudenhallintajärjestelmän puuttumisesta johtuen asiakaskontaktit ja koulutustarjoukset eivät tallennu yhteiseen tietojärjestelmään vaan ovat Ammattiopisto SAMledun tarjoustoiminnasta vastaavan henkilöstön omilla tiedostoissa. Asiakkuudenhallintajärjestelmän rakentaminen sekä tarjousten vieminen järjestelmään mahdollistaisivat laskutustietojen siirtymisen suoraan Ammattiopisto SAMledun taloushallinnon järjestelmiin, jolloin talouden seuranta helpottuisi ja laskutukseen liittyvän työn ja virheiden määrä vähenisi.

SAMI-Palvelut Oy:n tarjoustoiminnan kehittäminen vaatisi lisäksi yhtenäisen tarjouspohjan laatimisen, koulutustuotteiden sekä kouluttajien hinnoittelun yhtenäistämisen. Kehitystyö selkeyttäisi ja nopeuttaisi tarjousten laatimisprosessia. Hanketarjouksien laadinnan yhteydessä asiakkuudenhallintajärjestelmästä olisi mahdollista liittää lista hankkeen kannalta oleellisista yritysysteistyökumppaneista,

joka toisi yhteistyötä paremmin näkyväksi ja lisäisi oppilaitoksen mahdollisuuksia hankkeiden kilpailutuksissa.

Toimivan asiakkuudenhallintajärjestelmän avulla työ- ja elinkeinoelämälle suunniteltujen ja toteuttavien koulutusten palvelu-, myynti- ja markkinointityö selkeytyisi sekä toiminnan seuranta ja raportointi helpottuisi. Järjestelmä mahdollistaisi myös elinkeino- ja yritysasiakkaiden asiakkuussuhteiden hoidon kehittämisen. Henkilöstölle avoin asiakkuudenhallintajärjestelmä vähentäisi myös päällekkäisyyttä yrityksiin kohdistuvissa yhteydenotoissa ja selkeyttäisi toimintaa organisaation sisällä.

Asiakkuudenhallinnan käyttöönottamiseksi ja toiminnan varmistamiseksi oppilaitoksen tulisi lisäksi kehittää yritysasiamiesten toimintaa. Asiakasrajapinnassa säännöllisesti toimiva yritysasiamiestiimin toiminnan tulisi kattaa kaikki oppilaitoksessa tarjolla olevat alat. Tiimimäinen toiminta mahdollistaisi yli tutkintojen toteutettavien koulutustuotteiden paremman suunnittelun, varmistaisi laajemman hankeseurannan sekä -valmistelutyön toteuttamisen sekä parantaisi yrityskoulutusten toiminnan laatua.

Yritysasiamiesten työajan resurssointia sekä työn sisältöä tulisi tarkastaa toiminnan toteutumisen mahdollistamiseksi. Osana yritysasiamiesten työnkuvaa tulisi olla asiakkuudenhallintajärjestelmän ylläpitotehtävä, jolloin SAMI-Palvelut Oy:n yritysyhteistyötä, toteutettavia koulutuksia sekä tarjoustoimintaa voitaisiin seurata reaaliaikaisesti järjestelmän avulla. Mahdollisen rajapinnan luominen DW-tuloskortille lisäisi edelleen toiminnan ennustettavuutta, seurattavuutta ja raportointimahdollisuuksia.

Asiakkuudenhallintajärjestelmän mahdollisuutta liittää osaksi Ammattiopisto SAMledun olemassa olevaa tiedolla johtamisen DW-työkalua tulisi edelleen kehittää, jolloin työelämästä tulevia osaamis- ja työelämätarpeita sekä muuta ennakoitietoa, kuten Tilastokeskuksen ja Maakuntaliiton tuottamaa ennakoitidataa olisi mahdollista hyödyntää koulutuksen järjestäjän tiedolla johtamisessa. Esimerkiksi koulutusvahtitoiminnan rakentaminen osaksi asiakkuudenhallintajärjestelmää toimisi muistuttamassa kumppanuusyrittäjiä henkilöstön vanhenevista

työelämäkorteista, jolloin yrityksille suunnattua markkinointia voitaisiin paremmin kohdentaa.

Asiakkuudenhallintajärjestelmän kehittäminen parantaisi yritysasiakkaiden kanssa tehtävän yhteistyön näkyvyyttä. Lisäksi järjestelmään voitaisiin kehittää Ammattiopisto SAMledun muulle henkilöstölle ilmoitusjärjestelmä, jossa he voivat ilmoittaa eteenpäin mahdolliset yrityksistä tulevat yhteydenotto- ja koulutus-tarjouspyynnöt.

Keskeisille työelämäkumppaneiden kanssa tulisi laatia kumppanuussopimukset asiakkuudenhallintajärjestelmään. Elinkeinoelämän ja oppilaitoksen välinen kumppanuus edistää koulutusyhteistyötä ja sopimuksia voidaan hyödyntää esimerkiksi SAMledun koulutustuotteiden markkinoinnissa, hanketyössä sekä työelämäyhteistyön kehittämisessä.

9 Yhteenveto ja pohdinta

Tässä opinnäytetyössä on selvitetty ammatillisen koulutuksen uudistuneen lainsäädännön sekä toimintaympäristön jatkuvan muutoksen aiheuttamia vaikutuksia koulutuksen järjestämiseen ja toteuttamistapoihin. Vuoden 2018 alusta voimaan tullut laki ammatillisesta koulutuksesta painottaa koulutuksen järjestäjän vastuuta työ- ja elinkeinoelämän kanssa tehtävässä yhteistyössä tutkintojen ja koulutusten suunnittelussa sekä osaamistarpeiden ennakoituvuudessa. Koulutuksen järjestäjän tulee ottaa huomioon työ- ja elinkeinoelämän tarpeet tutkintoja ja koulutuksia suunniteltaessa, järjestettäessä, arvioitaessa ja kehittäessä (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 4§).

Työn alussa kuvattiin ammatillisen koulutuksen sekä työelämälähtöisyyden kehittymistä 1900-luvun alkupuolelta aina nykypäivään saakka. Työelämälähtöisyys on ollut ammatillisen koulutuksen suunnittelun perusteena jo 1940-luvulta alkaen. Osaamis- ja työelämätarpeiden ennakointi on perustunut väestöennusteisiin sekä elinkeinoelämältä saatuun tietoon alueellisista kehitysnäkymistä. Opetushallitus on myöhemmin laatinut oppilaitosten ennakoituvuuden pohjaksi sekä määrällistä että laadullista tietoa alueellisista opiskelijamäärätarpeista.

Nykyinen ammatillisen koulutuksen järjestämistapa painottaa entisestään työ- ja elinkeinoelämän kanssa tehtävän yhteistyön merkitystä koulutusten suunnittelussa ja osaamistarpeiden ennakoitavuudessa. Jatkovaa ennakoitavuutta sekä tiivistä yhteistyötä työelämän toimijoiden kanssa tarvitaan osaamisen ajantasaisuuden sekä työelämälähtöisyyden varmistamiseksi. Ammatillisen koulutuksen on tulevaisuudessa vastattava työelämän nopean muutoksen myötä entistä nopeammin työelämän muuttuviin tarpeisiin. Osaamisen, uusien ammattien ja jatkokoulutuksen tarve kasvaa tulevaisuudessa. Tutkintojen lisäksi koulutuksenjärjestäjän tehtävänä on tarjota alueensa työ- ja elinkeinoelämälle lisä- ja täydennyskoulutuksia sekä tutkintoja pienempiä kokonaisuuksia, kuten tutkinnon osia tai osan osia.

Koulutuksen järjestäjän on ennakoitava toiminta-alueensa osaamistarpeita sekä huomioitava koulutussuunnittelussa alueen työvoiman tarve sekä väestökehitys. Opinnäytetyössä kartoitettiin valtakunnallisen, kansallisen ja alueellisen tason ennakoitavuutta tuottavia organisaatioita, joiden tuottamaa ennakoitavuutta koulutuksenjärjestäjän on mahdollista hyödyntää koulutussuunnittelun sekä osaamis- ja työelämätarpeiden kartoittamisen pohjana.

Koulutuksen järjestäjät hyödyntävät eri tahojen tuottamaa ennakoitavuutta koulutusten suunnittelussa. Ennakoitavuuden keräämisen tavoitteena on vastata mahdollisimman hyvin ja joustavasti tulevaisuuden työ- ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Keskeisimpiä ennakoitavuuden tuottajia ovat koulutuksen järjestäjän kannalta valtakunnallisella tasolla Opetushallitus sekä kunkin toimialan keskusjärjestöt, jotka tuottavat sekä määrällisiä että laadullisia ennusteita sekä keräävät tilastotietoa toimialan näkymistä alan toimijoiden käyttöön.

Maakunnalliset toimijat, kuten Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus julkaisee kuukausittain alueellisia, Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystietoihin perustuvia työllisyyskatsauksia maakunnan elinkeinoelämän toimijoiden sekä koulutuksenjärjestäjien käyttöön. Lisäksi työvoiman kehittymisen seuraamista helpottamaan on rakennettu sähköisiä alustoja ja työkaluja, jotka on kehitetty tuottamaan ammatti- ja aluekohtaista tietoa työvoimatarpeista. Ne auttavat koulutuksen järjestäjää alueellisen työ- ja elinkeinoelämän muutosten seuraamisessa. Myös

maakunnalliset toimijat tuottavat verkkosivustollaan ajantasaista tilanne- ja tulevaisuustietoa suunnittelun ja päätöksenteon tueksi.

Koulutuksen järjestäjä saa lisäksi toiminnan kehittämisen ja alueellisen yhteistyön kannalta ajankohtaista tietoa alueen työ- ja elinkeinoelämän toimijoilta sekä muilta yhteistyökumppaneilta. Tämän vuoksi jatkuva ja tiivis yhteistyö on ehdottoman tärkeässä roolissa seudullisessa osaamis- ja työelämätarpeiden kartoittamistyössä.

Tiiviin ja jatkuvan yhteistyön rakentamiseksi ja ylläpitämiseksi on tärkeää, että eri toimijoiden roolit ja vastuut ennakoitutyössä ovat kaikkien alueellista ennakoitutyötä tekevien osapuolten tiedossa. Ammattiopisto SAMledun henkilöstölle laaditun kyselyn pohjalta tärkeiksi kehittämiskohteiksi nousivat alueellisen ennakoitutyön vastuuhenkilöiden työnkuvien selkeyttäminen sekä ennakoituprosessin kuvaaminen ja aikatauluttaminen.

Ammatillisen koulutuksen uudistuneen lain myötä oppilaitosten lisääntynyt työelämäyhteistyön velvoittavuus näkyy esimerkiksi siten, että jatkossa yhä suurempi osuus koulutuksen järjestäjälle myönnettävästä valtionosuusrahoituksesta myönnetään opiskelijan siirtyessä ammatillisen koulutuksen jälkeen työelämään tai jatko-opintoihin. Aikaisempaa suurempi merkitys on siis sillä, minne opiskelijat sijoittuvat opintojensa jälkeen ja vastaako ammatillinen koulutus elinkeinoelämän tarpeisiin.

Lisäksi uusien ammattien ja jatkokoulutuksen tarve kasvaa tulevaisuudessa teknologian kehittymisen myötä. Nuorten perustutkinto-opiskelijoiden lisäksi myös korkeakouluopettajat ja ikääntyvät henkilöt tarvitsevat yhä enemmän ammatillisen osaamisen päivittämistä ja täydentämistä työurien pidetessä ja muuttuessa.

Etelä-Savo alueella väestön ikääntyminen ja ikärakenteen muuttuminen pakottavat erilaisten resurssien tehokkaampaan käyttöön. Uusien koulutustuotteiden kehittäminen vaatii koulutuksen järjestäjältä yhteistyötä alueen työ- ja elinkeinoelämän toimijoiden kanssa. Yhteistyön kehittämiseksi opinnäytetyössä on laadittu ennakoitutyön vuosikello rakentamisen toimialalle. Ennakoinnin vuosikellon tarkoituksena on aikatauluttaa ennakoituprosessin vaiheita sekä tuoda esille koulu-

tuksen järjestäjän kannalta oleellisen ennakointitiedon ja eri toimijoiden julkaisemien raporttien sekä ennusteiden aikataulut. Opinnäytetyön jatkokehitystoimeksi esitetään ennakointityön vuosikellon laajentamista koskemaan kaikkia Ammattiopisto SAMledun toimialoja.

Ammatillisen koulutuksen järjestäminen ja toimintaympäristön jatkuva muuttuminen vaativat koulutuksenjärjestäjältä uudenlaista johtamistapaa työelämästä tulevien muutosten johtamisesta. Tiedolla johtaminen korostuu toiminnan ohjaamisessa ja päätöksenteossa. Koulutuksen järjestäjä tarvitsee enemmän ja luotettavampaa tietoa pystyäkseen ennakoimaan toimintaympäristön osaamis- ja työelämätarpeita sekä toimimaan tuloksellisesti. Päätöksenteossa käytettävän tiedon tulee olla mahdollisimman ajantasaista ja systemaattisesti tuotettua.

Tiedolla johtamisen tavoitteena on tukea organisaation toiminnan toteutumista. Toimintaa ohjaavaa tietoa tulisi hyödyntää organisaation kaikilla tasoilla organisaation päivittäisessä toiminnassa. Tiedolla johtamisen tulisi näkyä organisaatiossa ohjaamassa strategiaa, suunnittelua sekä operatiivista toimintaa. (Salmenkaija ym. 2019, 5)

Ammattiopisto SAMledussa on käytössä laiapalkittu tiedolla johtamisen menetelmä. Menetelmää on mahdollista edelleen kehittää rakentamalla järjestelmään osaamisen ennakointitietoa keräävä osa ja liittää se osaksi Ammattiopisto SAMledun olemassa olevaa tiedolla johtamisen DW-työkalua.

Tiedolla johtamista tulisi edelleen kehittää, jotta työelämästä tulevia osaamis- ja työelämätarpeita sekä muuta ennakointitietoa olisi mahdollista hyödyntää koulutuksen järjestäjän toiminnassa. Tiedon keräämiseen ja analysointiin tarvitaan toimiva asiakkuudenhallintajärjestelmä, johon työ- ja elinkeinoelämästä kerätty osaamis- ja työelämätarpeita koskeva tieto voidaan dokumentoida ja tuoda näkyväksi kaikkien organisaation tasojen käyttöön.

Ammattiopisto SAMledun ennakointi- ja työelämäyhteistyön nykytilaa sekä kehittämistarpeita kartoitettiin opinnäytetyössä organisaation ennakointi- ja työelämäyhteistyön suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaavalle henkilöstölle tehdyn kyselytutkimuksen avulla. Kyselyn perusteella voidaan todeta, että oppilaitoksen ennakointi- ja työelämäyhteistyö vastaavat melko hyvin ammatillisen koulutuksen

lainsäädännön uudistumisen myötä koulutuksen järjestäjälle asetettuja vaatimuksia.

Vastaajien mielestä parhaiten on onnistuttu tutkintojen ja koulutuksen järjestämisen suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä koulutukseen hakeutumisen ja koulutuksen toteuttamisen asiakaslähtöisyydessä. Eniten kehitettävää toiminnassa on strategiatyön ja johtamisen asiakaslähtöisyyden kehittämisessä sekä asiakkuuksien, kumppanuuksien ja sidosryhmäyhteistyön hallinnassa.

Kyselyn vastausten sekä opinnäytetyössä käytetyn kirjallisen lähdemateriaalin perusteella keskeisimmiksi kehittämiskohteiksi nostettiin kolme toimenpidettä: ennakoituvuuden suunnitelmallisuuden kehittäminen ja vuosikellon rakentaminen, työ- ja elinkeinoelämältä tulevan tiedonsaannin varmistaminen ja toimivan asiakkuudenhallintajärjestelmän kehittäminen sekä yritysrajoitusten toimivan henkilöstön työkuvioiden selkeyttäminen ja yhteistyötoiminnan kehittäminen.

Koulutuksen työelämälähtöisyys, joustavuus ja monimuotoisuus mahdollistavat sen, että muuttuviin osaamistarpeisiin pystytään vastaamaan ennakoituvuuden ja työelämätarpeiden huomioiden. Työ- ja elinkeinoelämän kanssa tehtävä, toimiva yhteistyö vaatii toiminnan laajentamista sekä yritysrajoitusten toimivan henkilöstön työkuvioiden selkeyttämistä. Ammattiopisto SAMledun ennakoituvuuden- ja työelämäyhteistyö on tällä hetkellä keskittynyt liiaksi yksittäisten toimijoiden vastuulle ja yritysrajoitusten toimivan henkilöstön työkuvioiden selkeyttäminen ei ole riittävän selkeä. Lisäksi toiminnan tavoitteiden asettamisessa ja seuraamisessa on kehitettävää.

Toiminnan selkeyttämisessä auttavat yhteistyötoiminnan kuvaaminen esimerkiksi vuosikellon avulla, mutta lisäksi tarvitaan myös osaamis- ja työelämätarpeiden toiminnan prosessikuvausta sekä vastuutahojen nimeämisestä kaikkien keskeisten osaamis- ja työelämätarpeiden ennakoituvuutta tekevien osapuolten kesken. Toiminnan prosessikuvausta avulla pystytään kuvaamaan osaamis- ja työelämätarpeiden ennakoituvuuden vaiheet sekä vastuuhenkilöt Ammattiopisto SAMledussa sekä kaikkien yhteistyökumppaneiden ja sidosryhmien osalta. Prosessikuvausta avulla on mahdollista selkeyttää ennakoituvuuden vastuuta ja ennakoituvuuden prosessin vaiheita.

Ammattiopisto SAMledussa toimintaa selkeytetään SAMI-Palvelut Oy:n toiminnan kehittämisen yhteydessä. SAMI-Palvelut Oy:n toimitusjohtajan tehtävän kokoajaistaminen sekä yritysasiamiesten resurssoinnin poistuminen osana tiimipäällikkötehtäviä ovat osa ennakoitotoiminnan kehittämistä. Ammattiopisto SAMledussa ollaan nimittämässä kokoaikaisia tiimipäälliköitä eri toimialoille. Muutoksella pyritään aikaisempaa tehokkaampaan koulutusten suunnittelu- ja kehittämismalliin sekä tutkintotarjonnan ajantasaisuuden ja työelämälähtöisyyden varmistamiseen.

Alueellisten toimijoiden sekä oppilaitoksen välisestä yhteistyötä kehittämällä ja ylläpitämällä, voidaan alueellisia osaamis- ja työelämätarpeita ennakoida ja kouluttaa yrityksiin työvoimaa, joka vastaa alueen elinkeinoelämän tarpeisiin. Koulutuksen järjestäjällä on tavoitteena koulutuksien toteuttamisessa työelämän tarpeisiin vastaaminen, toimialueensa väestön ammatillisen osaamisen vahvistaminen sekä koko alueen elinkeinoelämän menestymisen tukeminen.

Näiden toimintojen varmistamiseksi esitetään opinnäytetyön jatkokehitysajatuksena työ- ja elinkeinoelämän yhteistyökumppaneiden osalta asiakkuudenhallintajärjestelmän käyttöönottoa ja pilotointia rakentamisen toimialalla sekä nykyistä kevyemmän yritys yhteistyön toimintamallin kehittämistä ja vastuiden selkeyttämistä osana SAMledussa kehitettävänä olevaa vastuuolettajien ja yritysasiamiesten toimenkuvaa. Kevyempi malli mahdollistaisi työelämältä tulevan ennakoititiedon jatkuvan, ajantasaisemman ja nopeamman siirtymisen oppilaitoksen käyttöön eikä työ vaatisi elinkeinoelämän toimijoilta sitoutumista pitkäaikaiseen toiminnan kehittämiseen ja säännöllisiin tapaamisiin oppilaitoksen kanssa. Ennakoititiedon kannalta oleellinen tieto siirtyisi uudessa vastuuolettajamallissa koulutuksenjärjestäjän hyödynnettäväksi vastuuolettajien tekemän yritys yhteistyön kautta osana muuta työpaikalla tapahtuvaa koulutus yhteistyötä.

Asiakkuudenhallintajärjestelmän avulla työ- ja elinkeinoelämältä tuleva tieto on kirjattavissa koulutuksen järjestäjän käyttöön ja hyödynnettävissä kaikilla toimialoilla. Koulutuksen järjestäjän keräämää muuta ennakoitityön kannalta oleellista valtakunnallista, maakunnallista ja alueellista tietoa voidaan käsitellä ja jakaa alueen elinkeinoelämän toimijoille säännöllisesti järjestettävissä toimialakohtaisissa tai kaikkien toimialojen yhteisissä yhteistyötapaamisissa.

Lisäksi ennakointityön kehittämisessä on tärkeää Ammattipisto SAMledun osaamis- ja työelämätarpeiden ennakointityön prosessikuvauksen laatiminen yhteistyössä keskeisten alueellisten toimijoiden kanssa ennakointityön prosessin ja vastuiden selkeyttämiseksi. Osaamis- ja ennakointityön toteuttamisen prosessikuvaus selkeyttää alueellista toimintaa ja vastuita eri toimijoiden kesken.

Työ- ja elinkeinoelämän ja alueen muiden koulutuksenjärjestäjien kanssa yhteistyössä toteutettavien kehittämishankkeiden sekä yrityksille toteutettavien lisä- ja täydennyskoulutusten laadunvarmistamiseksi esitetään Ammattipisto SAMledun henkilöstön osaamispankin perustamista osana asiakkuudenhallintajärjestelmää. Henkilöstön osaajapankin käyttöönotto varmistaisi resurssin aikaisempaa paremman ja laajemman hyödyntämisen.

Lähteet

- Ammattiopisto SAMledu. 2018. SAMledun uudistumisen strategia. https://www.samiedu.fi/wp-content/uploads/2018/02/SAMledu_strategia-esite_2018-2021.pdf. Luettu 10.7.2019.
- Ammattiopisto SAMledu. <https://www.samiedu.fi/>. Luettu 28.9.2019
- Brunila, K., Hakala, K., Lahelma, E., Teittinen, A. (toim.). 2013. Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Gaudeamus University Press. Helsinki.
- Dufva, M., Ahlqvist, T., 2015. Miten edistää hallituksen ja eduskunnan välistä tulevaisuusdialogia? Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 17/2015. https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/1456483/17_2015+Miten+edist%C3%A4%C3%A4+hallituksen+ja+eduskunnan+v%C3%A4list%C3%A4+tulevaisuusdialogia.pdf/a9e3fc42-10ac-436e-be0d-58646001a108. Luettu 24.10.2019.
- Eduskunta. Tulevaisuusvaliokunnan julkaisuja. <https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/julkaisut/Sivut/Tulevaisuusvaliokunnan-julkaisuja.aspx>. Luettu 21.9.2019
- Elinkeinoelämän keskusliitto. (<https://ek.fi/>). Luettu 28.9.2019
- Euroopan Komissio. Alueellisen ennakkoinnin käytännön opas Suomi. 2002. Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. Luxemburg.
- European Commission. 2019. Study on EU VET instruments (ECUAVET and ECVET). Publications Office of the European Union. Luxemburg. <https://www.ecvet.nl/uploads/Study-ECVET-EQAVET.pdf>. Luettu 25.10.2019
- Etelä-Savo ennakoi-sivusto. www.esavoennakoi.fi Luettu 26.9.2019
- Etelä-Savon alueellisen ennakkoinnin toimintamalli. <https://www.esavoennakoi.fi/ennakkoinnin-toimintamalli>. Luettu 26.9.2019
- Etelä-Savon maakuntaohjelma 2018-2021. <https://www.esavo.fi/resources/public//Maakuntaliitto/Maakuntaohjelma/Etel%C3%A4-Savon%20Topsu%202019-2020.pdf>. Luettu 21.9.2019
- Etelä-Savon osaamisstrategia 2018–2021. <https://www.esavo.fi/fi/page/206?newsitem=2>. Luettu 17.11.2019
- Forecon. <https://www.forecon.fi/en/euroconstruct-2/conference/>. Luettu 28.9.2019
- Frey, C., Osborne M. 2013. The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation? <https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/future-of-employment.pdf> Luettu 15.9.2019

Hakala, J., 2006. Informaatiohyöky. Tiedon ja osaamisen hallinta työelämässä. Gaideamus kirja. Oy Yliopistokustannus University Press Finland. Helsinki.

Haltia, P-M, Ilola, H, Nyyssölä, N., Roisko, H. Sallinen, S. 2011. Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittäminen. Koordinoiva hanke ja klusteritutkimukset. Loppuraportti. Opetushallitus. https://www.oph.fi/download/131377_Ammatillisen_tutkintojarjestelman_kehittaminen.pdf. Luettu 31.3.2019

Itä-Suomen yliopisto. Työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointi. <https://www.uef.fi/web/tetu/koulutus-ja-tyovoimatarpeiden-ennakointi> Luettu 10.7.2019.

Jalonen, H. 2015. Tiedolla johtamisen näyttämö ja kulissit. Lähde: https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/37387653/Jalonen_2015.pdf?response-content-disposition=inline%3Bfilename%3DTiedolla_johtamisen_nayttamo_ja_kulissit.pdf&X-Amz-Algorithm=AWS4-HMAC-SHA256&X-Amz-Credential=AKIAIWO-WYYGZ2Y53UL3A%2F20191002%2Fus-east-1%2Fs3%2Faws4_request&X-Amz-Date=20191002T140207Z&X-Amz-Expires=3600&X-Amz-SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=ff4538f9b36750c33e2efee67cfe01872280d6a88dfe559c0e30a6501e5bedd8. Luettu 2.10.2019

Kallberg, K., Hallila, M. (toim.). 2007. Osaamisen kohtaaminen – Näkökulmia työelämälähtöiseen koulutukseen. Pohjoiskarjalan ammattikorkeakoulu. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Kauhanen, M. 2014. Yksilön näkökulma: työmarkkina-aseman ja käyttäytymisen muutokset. Artikkeliteoksessa Pentikäinen L. (toim) 2014. Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. s. 61-71. <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Katsaus+suomalaisen+ty%C3%B6n+tulevaisuuteen+09092014.pdf>. Luettu 14.5.2019

Kettunen, P., Simola, H. (toim.) 2012. Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.

KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>. Luettu 25.10.2019

Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531>. Luettu 15.7.2019

Laukia, J. 2013. ”Tavoitteena sivistynyt kansalainen ja työntekijä. Ammattikoulu Suomessa 1899-1987. Lectio Praecursoria 21.11.2013. <https://core.ac.uk/download/pdf/18616355.pdf>. Luettu 30.3.2019

Leveälahti, S., Järvinen, J., Vesterinen, N. Foredata Oy. 2009. Selvitys ammatillisten osaamistarpeiden ennakointitarpeista. http://www.oph.fi/download/117285_VOSE-selvitys_Ammatillisten_osaamistarpeiden_ennakointitalit.pdf. Luettu 7.4.2019

Opetushallitus. 2019. Osaaminen 2035. Osaamisen ennakointifoorumin ensimmäisiä ennakointituloksia. Raportit ja selvitykset 2019:3. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/osaaminen_2035.pdf. Luettu 19.10.2019

Opetushallitus. Kehittämisrahoitus. <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen-ja-kan-sainvalisyys/kehittamisrahoitus>. Luettu 19.10.2019

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2015. Suomi osaamisen kasvu-uralle. Ehdotus tutkintotavoitteista 2020-luvulle. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:14. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75163/tr14.pdf>. Luettu 7.4.2019.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ammattillisen-koulutuksen-uudistetut-jarjestamisluvat-myonnettiin. Luettu 24.10.2019

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019 a). Katse korkealle ja horisontti laajaksi. Näkökulmia ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhteistyöhön. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:26. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161648/OKM_2019_26_Katse_korkealle_ja_horisontti_laajaksi.pdf. Luettu 15.7.2019

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019 b). Kohti huippulaatua. Ammatillisen koulutuksen laatustrategia vuoteen 2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:29. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-657-7>. Luettu 19.10.2019

Opetushallitus. 2019 c). Osaaminen 2035. Osaamisen ennakointifoorumin ensimmäisiä ennakointituloksia. Raportit ja selvitykset 2019:3. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/osaaminen_2035.pdf. Luettu 19.10.2019

Opetushallitus. Kehittämisrahoitus. <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen-ja-kan-sainvalisyys/kehittamisrahoitus>.

Owalgroupp. 2019. Osaamisen ennakointiforumin ulkoinen arviointi. Väliraportti 29.3.2019 > 16.4.2019.

PK-yritysbarometri, syksy 2014. Alueraportti Etelä-Savo. https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/migrated_documents/aluera-portti_etela_savo_syksy2014.pdf. Luettu 28.9.2019

Ponnikas, J., Korhonen, S., Manninen, V., Ålander, T., Sillanpää, K. 2013. Tulevaisuuden työelämässä tarvittavan osaamisen jäljillä. Raportit ja selvitykset. 2013:4. Valtakunnallisen ammatillisten osaamistarpeiden ennakointi (VOSE) – projektin arviointi sekä tutkimus ennakointitiedon käytöstä tutkintojen suunnittelussa. Opetushallitus. https://www.oph.fi/download/148235_Tulevaisuuden_ty-oelamassa_tarvittavan_osaamisen_jaljilla.pdf. Luettu 31.3.2019.

Rakennerahastot.fi-verkkopalvelu. <http://www.rakennerahastot.fi/>. Luettu 1.10.2019

Rakennusteollisuus 2019. Rakennusalan työmarkkinat. <http://www.rakennusteollisuus.fi/Tietoa-alasta/Tyoelama/Tietoja-tyovoimasta-rakennusalalla/>. Luettu 28.9.2019

Salmenkaita, N., Soinu, P., Soininen, T., Hakala, T., Heinikangas, A., Järvinen, R. 2019. Tiedosta toimeen. Maakuntien tietojohtaminen-hankkeen loppuraportti. <https://www.vimana.fi/wp-content/uploads/2019/06/Tiedosta-toimeen-MaTi-hankkeen-loppuraportti.pdf>. Luettu 13.10.2019.

SAMI-Palvelut Oy. <http://www.samipalvelut.fi/>. Luettu 28.9.2019

Sitra. Perustietoa Sitrasta. (<https://www.sitra.fi/aiheet/kysymyksiä-ja-vastauksia-sitran-toiminnasta/#mista-on-kyse>). Luettu 28.9.2019

Sitra, 2019. Kohti osaamisen aikaa. 30 yhteiskunnallisen toimijan yhteinen tahotila elinikäisestä oppimisesta. Sitran selvityksiä 146. <https://media.sitra.fi/2019/02/06165242/kohti-osaamisen-aikaa.pdf>. Luettu 15.4.2019.

Tuomi J., Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusyhtiö Tammi. Helsinki

Tilastokeskus. Asiakaskohtainen suhdannepalvelu. <https://www.stat.fi/tup/suhdannepalvelu/index.html>. Luettu 1.10.2019

Työ- ja elinkeinoministeriö. Alueelliset kehitysnäkymät. <https://tem.fi/alueelliset-kehitysnakymat>. Luettu 1.10.2019

Työ- ja elinkeinopalvelut. Uutisarkisto 2014. https://www.te-palvelut.fi/te/fi/nain_asiot_kanssamme/te_palvelut/ajankohtaista/03_2014/2014-10-31-01/index.html. Luettu 17.11.2019

Valtiovarainministeriö. Rakennusalan suhdanteet. <https://vm.fi/rakennusalan-suhdanteet>. Luettu 1.10.2019

Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:63. Rakentaminen 2019–2020. Rakennusalan suhdanneryhmä, syksy 2019. Valtiovarainministeriö, Helsinki 2019. <https://vm.fi/dms-portlet/document/0/646578>. Luettu 10.11.2019

Virtanen, P., Stenvall, J., Rannisto P-H. 2015. Tiedolla johtaminen julkishallinnossa. University Press. Tampere.

Liite 1.

Johdon itsearviointikysely

Koulutuksen suunnittelu ja toteuttaminen

1. Ammattiopisto SAMledun tutkintojen ja koulutuksen järjestämisen suunnittelun lähtökohtana tavoitteiden linjaamisessa ovat asiakkaiden tarpeet ja odotukset.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

2. Ammattiopisto SAMledussa ennakoidaan koulutuksen suunnittelun tavoitteita ja linjauksia asetettaessa alueellisia työ- ja elinkeinoelämän osaamistarpeita.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

3. Ammattiopisto SAMledussa suunnitellaan koulutustarjontaa sekä ennakoidaan tutkintojen ja koulutuksen järjestämistä saadun ennakointitiedon pohjalta.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

4. Ammattiopisto SAMledussa koulutuksen järjestämisen suunnittelu ja toteuttaminen on avointa ja läpinäkyvää.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

5. Ammattiopisto SAMledussa koulutustarjonta muodostetaan siten, että tutkinnon, tutkinnon osan tai koulutuksen osan suorittaminen on mahdollista tutkinnon ja koulutuksen perusteiden mukaisesti.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

6. Ammattiopisto SAMledussa hyödynnetään henkilökunnan asiantunteudesta koulutustarjonnan suunnittelussa.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

7. Ammattiopisto SAMledussa työvoimakoulutusten tarjonta suunnitellaan yhdessä työhallinnon edustajien kanssa.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

8. Ammattiopisto SAMledussa on luotu menettelytavat suunnitella henkilöstökoulutuksia yhdessä Työ- ja elinkeinoelämän kanssa.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

Koulutustarjonnasta ja muista koulutukseen liittyvistä palveluista tiedottaminen

1. Ammattiopisto SAMledussa tiedotetaan ammatillisen koulutuksen mahdollisuuksista, koulutustarjonnasta ja palveluista suunnitelmallisesti ja asiakaslähtöisesti eri asiakasryhmät (koulutuksesta kiinnostuneet, hakijat, työ- ja elinkeinoelämä, huoltajat, yhteistyökumppanit ja sidosryhmät) huomioiden.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

Hakeutumisen ja koulutuksen toteuttamisen asiakaslähtöisyys

1. Ammattiopisto SAMledussa on asiakaslähtöiset hakeutumispalvelut.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

2. Ammattiopisto SAMledussa on linjattu, miten varmistetaan työpaikalla järjestettävän koulutuksen asiakaslähtöisyys opiskelijoiden ja työ- ja elinkeinoelämän kannalta.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

3. Ammattiopisto SAMledussa varmistetaan, että pedagogiset ratkaisut tukevat yksilöllistä osaamisen hankkimista ja asiakaslähtöistä osaamisen hankkimista.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

Strategiatyö

1. Ammattiopisto SAMledun strategiassa otetaan huomioon koulutuksen järjestäjän keskeiset asiakassegmentit.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

2. Ammattiopisto SAMledussa on käytössä menettelytapa, jolla se edistää strategiassaan koulutuksen vaikuttavuutta yksilöiden, työ- ja elinkeinoelämän sekä yhteiskunnan tasolla.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

Johtaminen

1. Ammattiopisto SAMledussa johtaminen tukee opiskelijan osaamisen kehittymistä, tavoitteiden saavuttamista ja vastaa työelämän tarpeisiin.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

2. Ammattiopisto SAMledussa on tarkoituksenmukaiset ja strategisten tavoitteiden saavuttamista tukevat menettelytavat kumppanuuksien ja asiakkuuksien johtamiseen.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

3. Ammattiopisto SAMledun johto on asettanut asiakkuuksille, kumppanuuksille ja sidosryhmäyhteistyölle tavoitteet ja linjannut yhteistyötä siten, että se tuottaa lisäarvoa eri osapuolille, asiakkaille, kumppaneille ja koulutuksen järjestäjälle.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

Asiakkuuksien, kumppanuuksien ja sidosryhmäyhteistyön hallinta

1. Ammattiopisto SAMledun käytössä oleva menettelytapa tukee erilaisten asiakkuuksien, kumppanuuksien ja sidosryhmäyhteyden kokonaisvaltaista hallintaa (esim asiakkuuksien hallintajärjestelmät, määritellyt roolit ja vastuut). Asiakkaiden, kumppaneiden ja sidosryhmien tarpeet ja odotukset pystytään huomioimaan nykyisillä menettelytavoilla kattavasti.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

2. Ammattiopisto SAMledun tiimit tekevät tavoitteellista yhteistyötä asiakkuuksien, kumppanuuksien ja sidosryhmäyhteistyön hallinnassa tuottaakseen lisäarvoa eri osapuolille.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

3. Ammattiopisto SAMledussa on kattavasti menettelytapoja innovatiivisuuden ja uudistumiskyvyn edistämiseksi.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

4. Ammattiopisto SAMledussa asiakkuuksien, kumppanuuksien ja sidosryhmäyhteistyön hallintaa kehitetään ja muutetaan asiakkaan muuttuneiden tarpeiden, seuranta-, arviointi- ja tulostiedon ja/tai toimintaympäristön muutosten pohjalta.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?

5. Ammattiopisto SAMledussa on määritetty eri henkilöstöryhmien tehtävänkuvissa vastuut asiakkuus-, kumppani- ja sidosryhmäyhteistyön tekemiseen.

Miten kehittäisit nykyistä toimintatapaa?